

Reuniunea învățătorilor

Apare odată în lună.

Proprietar editor : Reuniunea învățătorilor români dela școalele popor. conf. ort. din protopopiatele arădane I--VII.	REDACTOR : PETRU VANCU Învățător.	Manuscrisurile și corespondența se va trimite redact. în Marșar- rād. iar abonamentele cassaru- lui I. Groșorean în Galsa-Vilăgos
--	--	--

Comitetul de redacție : Iosif Moldovan, Iuliu Groșorean, Dimitrie Popoviciu, Nicolae Ștef, Ioan Crișan, și Iosif Stanca, învățători.

Abonament : pentru Ungaria 5 coroane. — Străinătate 7 coroane.

Cuprinsul Nr. 10. Protocolul adunării generale. — Situația școalelor noastre de *I. Stanca*. — Părerii într-o chestie importantă de *I. Crișan*. — Școala și îndreptarea răului social de *g-n*. — În fața furcilor de *P. F. D.* — Cum prelegea Socrate de *Teodor Marș*. — Istoria școlii rom. din Măderat de *P. Vancu*. — Informațiuni.

Protocol

luat în adunarea generală a XIX a reuniunii învățătorilor dela școalele populare române ortodoxe din protopopiatele: Arad, Chișineu, Borosineu, Șiria, Buteni, Radna și Hălmașiu, ținută în *Curticium*, duminică și luni, 16/29 și 11/30 august 1909.

Ședința I.

Ținută: duminică, 16/29 august, a. c., la oarele
10— $\frac{1}{2}$ din zi.

Prezident: Iosif Moldovan.

Notar: Dimitrie Popoviciu.

I. Conform programei publicate în organul reuniunii, duminică dimineața la 7 oare, toți membrii, în frunte cu prezidentul: *Iosif Moldovan*, iau parte la sfânta Liturgie, împreună cu chemarea Duhului sfânt, săvârșită prin părintele administrator: *Aurel Papp*, preot în Socodor.

II. La 10 oare a. m. prezidentul: Iosif Moldovan, încungiuat de întreg biroul și comitetul reuniunii, ocupă

locul prezidial la masa așezată în biserică, înaintea sfântului altar și deschide adunarea generală printr'un discurs frumos, în care face istoricul activității reuniunii dela trecerea la cele vecinice a fericitului întru aducere aminte: Teodor Ceonța, fost prezident și prim membru de onoare a reuniunii până astăzi; în urmă, între aclamările sgomotoase ale celor de față, adresează învățătorimii un apel călduros, îndemnându-o a merge tot înainte; îndemnându-o la muncă fără preget înspre binele bisericei, a neamului și a patriei.

III. Pavel Dârlea propune, iar adunarea generală primește :

Frumosul cuvânt de deschidere prezidial, să se treacă în întregime la protocol. Adnex sub A).¹

IV. Prezidentul salută în mijlocul adunării generale pe următorii oaspeți și anume: P. O. D. Procopie Givulescu, protoprezbiter în Radna; Iuliu Vuia, învățător în Comlăușul mare, prezidentul reuniunii surori dela Timișoara și delegatul aceleia la adunarea generală; Vasile Sala, învățător în Vașcău, prezidentul reuniunii surori dela Oradea-mare și Ioan Roșu învățător în Beiuș, secretarul general al aceleia, ambii delegați ai reuniunii Orădane la adunarea generală; Gheorghe Pârvu, învățător în Cheveresul mare, din dieceza Caransebeșului; Zahariás Árpád, notar comunal în Curticiu; Gheorghe Pop, redactor la »Tribuna« în Arad; Ioan Nicorescu, preot în Curticiu și administratorul local părintele: Aurel Papp, preot în Socodor.

Adunarea generală încă să alătură acestor salutațiuni prezidiale între urări călduroase la adresa oaspeților.

V. Delegații reuniunilor surori, dnii: Iuliu Vuia, Vasile Sala și Ioan Roșu, luând cuvântul, salută adunarea generală în cuvinte calde și bine simțite.

Salutațiunile iubitorilor delegați să iau la cunoștință cu însuflețire și urale de: „să trăiască“.

¹ S'a publicat în Nr. 9.

VI. Președintele aduce la cunoștința adunării generale trecerea din viață a următorilor membrii: dr. Ioan Trailescu, fost protopop în Chișineu, membru fondator; Traian Magier, fost protopop în Buteni, membru ajutător; Ioan Micoroiu, fost învățător în Cherechiu, Porfirie Popescu, fost învățător pensionat în Covasna și Mihaiu Leucuța, fost învățător în Somosheș, membrii ordinari.

Adunarea generală își exprimă durerea sa prin sculare și: „Dumnezeu să-i odihnească!”

VII. Secretarul general: Dimitrie Popoviciu, citește următoarele telegrame:

1) »Doresc sporul cel mai splendid.«

Diaconul: Lazar.

2) »Vieze reuniunea noastră. Regret, că nu-s cu voi.«
Soborșin.

Givulescu.

3) »Dumnezeu v'ajute!«
Arad.

dr. Ciuhandu.

cari să iau la cunoștință cu plăcere și urări de: „să trăiască!”

VIII. Președintele propune, iar adunarea generală aclamă:

1) *De membrii ordinari*: Vasile Micula și Avram Sădean, profesori preparandiali în Arad; Ioan Ghebeleş, învățător în Șeitin și Ioan Ardelean învățător la școala de aplicație în Arad. 2) *De membru ajutător*: dr. Lazar Iacob, profesor de teologie la seminarul nostru diecezan din Arad.

IX. La punctul 4 din programă președintele prezintă următoarele rapoarte:

a) raportul general despre activitatea biroului, a comitetului și a despărțămintelor protopopești.

b) raportul de cassă.

c) raportul de bibliotecă și

d) raportul de controlă, în legătură propune, iar adunarea generală exmte următoarele comisuni:

1) *Comisia organizatoare*: Ștefan Roja, Gheorghe Petroviciu, Teodor Cherechean, Patriciu Covaciu și Elena Murgu.

2) *Comisia de cassă, bibliotecă și controlă*: Petru Perva, Petru Colțâu, Liviu Dublea, Ersilia Cadariu și Avram Nini.

3) *Comisia pentru înscrierea de membrii noi*: Mihaiu Dragoș, Petru Toma, Traian Țabic, Petru Russu și administratorul local părintele: Aurel Papp, preot în Socodor.

4) *Comisia candidătoare*: Dimitrie Boariu, Iuliu Groșorean, Dimitrie Olariu, Iosif Stanca și Mihaiu Vidu.

X. Conform punctului 5 din programă, urmează: Pertractarea întrebărilor puse de Ven. Consistor prin înaltul său rescript dela 27 aprilie v. a. c., nr. 2987 1909, pe baza lucrărilor înaintate în chestie de *Iosif Stanca*, învățător în Roșia și *Ioan Crișan*, învățător în Socodor; lucrări, făcute cu multă căldură și pricepere. Adnex sub B) și C).

Chestiile tractate, între împrejurările de astăzi, fiind de o deosebită însemnătate pentru școala noastră, au produs vii și întemeiate discuțiuni în sânul membrilor.

Dimitrie Olariu, combate pesimismul lui Iosif Stanca. El nu află starea școlii așa de tristă după cum o descrie dânsul. Nu să teme nici de aceea, că școala noastră va da greș instruând aceiași material și în limba maghiară.

Iuliu Groșorean din contră, află pe Iosif Stanca prea optimist. Susține, că între împrejurările date, planul de învățământ nu poate cuprinde material de învățământ mult, ci puțin; acel material puțin însă, trebuie astfel ales și arangiat, ca prin el să fie posibilă dezvoltarea cu ușurință a puterii de judecată a elevilor și aprofundarea altor lucruri, în raport cu cunoștințele câștigate. Între materialul de învățământ susceput în plan apoi să fie deplină legătură. Față de plantațiunile reclamate în favorul bibliotecelor parohiale susține, că poporul nostru astăzi încă nu-e pregătit îndeajuns pentru astfel de lucruri. Că aceasta e așa, să constată și din împrejurarea, că de plantezi astăzi ceva pe stradă, mânezi, numai ai nimic din cele ce ai plantat; toate sunt la pământ. Tot aceasta o susține și față de multe din cărțile recomandate pentru bibliotecile parohiale. Scrierile lui *Nicolae Iorga* d. e. poporul nu-le cetește, fiindcă nu-le înțelege, până când ale lui

Ioan Pop Reteganul înțelegându-le, le ceteste nu numai cu plăcere, ci și cu interes. Ca să poată fi înțelese și cetite de popor și acele, trebuie mai întâiu pregătit, căci astăzi nu-e pregătit. Ce privește chestia de a să scrie de către învățatori cărți pentru popor susține, că lipsa acestora până acum este a să căuta în împrejurarea, că cele scrise și până acum, nu să valorează îndeajuns; dacă cumva s'ar putea delătura acest neajuns, de sigur că s'ar afla și între învățatori mulți scrietori.

Ioșif Moldovan e de părerea, că planul de învățământ trebuie să fie un magazin, prin urmare el trebuie să cuprindă tot aceia ce este bun și folositor pentru școală.

Teodor Cherechian cere, ca în plan să se susceapă *tarative* materialul ce are să fie propus și combate, ca materialul de învățământ să se tracteze pe baza legendarului, după cum susține Ioan Crișan în lucrarea sa, fiindcă scopul legendarului e mai mult educativ decât instructiv, în legătură prezântă și o propunere primită de întreaga adunare generală. Adnex sub D).

Dimitrie Boariu e pentru contragerea materialului și anume: din religiune, în clasa I, să se iee numai istorioare religioase morale; în clasele II, III și IV să se iee material din biblie, dar numai atât, cât e de lipsă pentru a învăța catechismul, iar acesta nu separat, ci deodată cu materia tractată din biblie; în clasele V și IV numai rit. La gramatică să se omită sintaxa și să se susțină numai etimologia, căci scopul gramaticii nu-e a învăța să vorbești, ci să scrii.

Fiind însă timpul înaintat, discuția să întrerupe, anunțându-să continuarea pe după amiază la oarele 4.

D. c. m. s.

Ioșif Moldovan,
prezident.

Dimitrie Popoviciu,
secretar general.

Ședința II.

Ținută tot în aceeași zi la oarele 4—6 p. m.

Prezident : Iosif Moldovan.

Notar : Dimitrie Popoviciu.

XI. La oarele 4 p. m. redeschizându-să ședința, prezidentul dă cetire următoarei telegrame :

1) »In numele reuniunii învățătorilor din dieceza Caransebeșului, salut adunarea învățătorilor români din dieceza aradului urându-i succes deplin întru promovarea școalei învățătorului român!«

Német bogsa.

Marcu.
prezident.

Să ia la cunoștință între urări de : „să trăiască !“

XII. Intrându-să în odinea de zi, Dimitrie Boariu continuă discuția întreruptă în ședința primă și trece la Geografie susținând, că aceasta să se propună numai în generalități și pe baza desemnului în legătură cu Istoria și Constituția ; din Istoria naturală să se iee numai aceia ce stă în legătură cu economia, iar pe desemn să se pună mult pond.

După-ce mai vorbesc în chestie : Pavel Dârlea, Ioan Ardelean, Ioan Borlea, Petru Vancu, Iosif Moldovan și Dimitrie Popoviciu, afacerea fiind de atâta importanță, lucrările lui Iosif Stanca și Ioan Crișan, la propunerea comembrului Iuliu Grofșorean,

să releagă despărțămintelor protopopești, ca material de studiu.

În deosebi să se ocupe despărțămintele protopopești cu întrebările : 1) E gramatica ori nu pentru școala poporală ? 2) E posibil ori ba, ca limba maghiară să se propună în școala poporală în măsură în care o pretinde legea ?, iar comitetul central să însărcinează, ca pe baza vederilor din despărțămintele protopopești, să vină la adunarea generală proximă cu raport detaiat în chestie.

XIII. Pavel Dârlea, învățător în Boroșineu, dizertează libăr, despre : »O scurtă reprivire asupra înaintării în cultură a omenimii în raport cu educațiunea generală a poarelor«. Adnex sub E).

Adunarea generală exprimă dizertantului mulțămintă protocolară.

XIV. Ioan Belle, învățător în Șiclău, ține liber prelegerea practică din limba maghiară, despre : »Carte«, care după o lungă discuțiune, la care iau parte : Iuliu Groșorean, Iosif Stanca, Petru Binchiciu, Gheorghe Pleș și Ioan Belle,

să ia la cunoștință cu plăcere, votându-să prelegătorului mulțumită protocolară. Adnex sub F).

XV. Ioan Ardelean, învățător la școala de aplicație din Arad, cetește dizertația sa : »Pedagogia veche în raport cu cea nouă«. Adnex sub G).

După o discuție serioasă, la care iau parte : Nicolae Cristea și Iuliu Groșorean,

Adunarea generală votează dizertantului mulțumită protocolară, iar lucrarea o supune despărțămintelor protopopești ca material de studiu, cu adausul, că la proxima adunare generală, comitetul să vină cu raport în chestie.

XVI. Petru Colțau, învățător în Mândruloc, ține liber prelegerea practică din geometrie, despre : »Linia cercuală«. Adnex sub H).

Să ia la cunoștință cu plăcere pe lângă mulțumită protocolară.

Fiind astfel programa ședinții a doua exauriată, prezidentul ridică ședința și anunță începerea ședinții a treia mâinezi, la 8 oare a. m.

D. c. m. s.

Iosif Moldovan,
prezident.

Dimitrie Popoviciu,
secretar general.

Ședința III.

Ținută : luni, 17/30 august a. c. la oarele 8—11 din zi.

Prezident : Iosif Moldovan.

Notar : Dimitrie Popoviciu.

XVII. Deschizându-se ședința, urmează la ordinea zilei celirea rapoartelor și referada comisiunilor exmise sub punctul IX.

După-ce însă toate rapoartele sau publicat mai nainte în organul oficios al reuniunii,

aceste să consideră cetite, în general să iau la cunoștință, și să asculte numai referada comisiunilor.

XVIII. Referentul Teodor Cherechean, ceteste raportul comisiei organizatoare asupra raportului general și celelalte esebite aparținătoare,

care în general să ia la cunoștință, aducându-să în special și cu abatere dela propunerile comisiei următoarele concluze:

1) Premiul de 200 cor., votat de „Asociațiunea națională aradană“ pentru învățătorii, cari în anul școlar 1908/9 au dezvoltat activitate întru instruirea analfabeților, să se deacearnă în sesiunea actuală. Spre scopul acesta, se exmite încă din adunarea generală prezentă o comisiune, constătătoare din prezidenții despărțămintelor protopopești, cu însărcinarea, de a veni cu propunere concretă în merit.

2) Propunerea comisiei privitoare la analfabeți să primește cu aceia, că la examenele acestora, să nu se exmită membrii din comitet, fiind aceasta un lucru greu și costisător.

3) Privitor la fondul „Teodor Ceontea“, comitetul central primește însărcinarea, ca să facă literile fundaționale ale acestuia, cu scopul, de a-să putea ști și de următori menirea lui. În legătură cu aceasta, să mai însărcinează comitetul central a adresa tuturor reuniunilor învățătoarești din patrie apeluri călduroase în favorul augmentării acestui fond, de oarece aproape nu sunt părți locuite de români, în cari fostul profesor de pie memorie *Teodor Ceontea*, să nu aibă elevi de ai săi. Tot asemenea să se deschidă colecte pentru acest fond și în despărțămintele protopopești ale reuniunii.

4) Privitor la conferințele metodologice, orânduite în timpul din urmă de Ven. Consistor, să primește propunerea lui Iuliu Groșorean, de a să ținea acele separat și nu în legătură cu adunările noastre de despărțământ.

5) În cauza planului de învățământ să primește propunerea comitetului și anume: să se prelucre de reuniune prin despărțămintele sale protopopești nu tot materialul de învățământ de odată, ci studiu de studiu, în fiecare an unul. Adnexe sub I)¹ și J).

XIX. Referentul Hersilia Cadar, ceteste raportul comisiei însărcinate cu cenzurarea rapoartelor: de cassă,

¹ S'a publicat în Nr. 8.

biblioteca și controlă, care atât în general, cât și în special,

să ia la cunoștință. Adnexe sub L), M), N)¹ și O).

XX. Ioan Vancu, raportorul comisiei exmisă sub punctul XVIII, nr. 1, propune, iar adunarea generală primește,

premiul de 200 cor. votat de „Asociațiunea națională arădană” pentru învățătorii, cari au dezvoltat activitate întru instruirea analfabeților în anii școlari 1908-9, să se împărțească în premii de câte 50 cor. unul și să se distribuie între învățătorii: Nicolae Ștefu, Arad; Petru Rusu, Pecica; Pavel Agheu Bohani și Savu Crișan, Șiria.

XXI. Petru Russu, cerând cuvântul declară, că premiul de 50 cor., votat lui de adunarea generală, îl donează fondului pentru ridicarea monumentului fericitului întru aducere aminte: Teodor Ceonța.

Să ia la cunoștință între aclamări de: „să trăiască!”

XXII. Solomon Giurcoane, preot-învățător în Temeșești și Ilie Cristea, învățător în Lungșoara, cer scuze pentru neparticipare la adunarea generală.

Având în vedere, că aceste scuze au intrat la prezidiu după-ce comisia organizatoare ș'a făcut raportul, acesta le supune deadreptul aprecierii adunării generale, care, pe baza motivelor invocate de dânsii și documentate cu atestat oficios în regulă,

li scuză pe ambii.

XXIII. Comisia pentru înscrierea de membrii noi, exmisă sub punctul IX, nr. 3, prin referentul Traian Tabic raportează, că nu s'au înscris nime de membrii.

Să ia la cunoștință.

XXIV. Petru Vancu, redactorul organului reuniunii face propunerea, ca adunarea generală încă în sesiunea actuală să întregiască comitetul de redacție al acestuia la 10.

Adunarea generală încredințiază aceasta afacere comitetului central pentru a-o rezolvă în legătură cu dorința exprimată de

¹ S'a publicat în Nr. 8.

reuniunea soră dela Timișoara de a să prefacă organul nostru în organ al tuturor reuniunilor învățătoarești din dieceza aradului.

XXV. În legătură cu fixarea timpului și locului pentru adunarea generală viitoare, secretarul general Dimitrie Popoviciu, la învitarea prezidiului, cetește actul comitetului parohial din *Nădlac*, dela 114 august a. c., prin care acesta învită reuniunea noastră a-și ținea proxima adunare generală acolo. Adnex sub P).

Să primește cu mare însuflețire și urări entuziaste de: „să trăiască!“ la adresa *Nădlăcanilor*, iar ce privește timpul, afacerea să încredințiază comitetului central.

XXVI. Autenticarea protocolului
să încredințiază membrilor din Arad.

XXVII. Conform punctului 14 din programă, urmează restaurarea pe noul period dela 1909—1912. Aici prezidentul Iosif Moldovan, adresează învățătorimii o vorbire foarte frumoasă, plină de focul dragostei față de ia și interesele ei, în care îi atrage atențiunea asupra marilor și înaltelor datorințe ce-i incumbă în aceste vremuri grele și pline de primejdii, după care apoi mulțumind atât în numele său, cât și a biroului și comitetului pentru încredere, depune mandatul în mâinile adunării generale pe carea o roagă a să constituie mai înainte în adunarea generală electorală, alegându-și un președinte și un notar adhoc.

Adunarea generală izbucnește în aplauze frenetice la adresa fostului prezident Iosif Moldovan pentru frumoasa și inimoasa vorbire în urmă alege de prezident adhoc pe Iuliu Groșorean, iar de notar adhoc pe secretarul general de până aci, Dimitrie Popoviciu

XXVIII. Prezidentul adhoc Iuliu Groșorean, ocupând locul prezidial, mulțumește adunării generale pentru încredere și pofteste comisia candidătoare, exmisă sub punctul IX, nr. 4, ca să vină cu raport și propunere în chestie.

Dimitrie Boariu, referentul comisiei candidătoare, face în numele acesteia, între aclamările însuflețite ale membrilor, următoarea propunere :

Prezident : Iosif Moldovan,
 V.-prezident : Protasie Givulescu,
 Secretar general : Dimitrie Popoviciu,
 Notar : Gheorghe Popoviciu,
 Cassar : Iuliu Groșorean,
 Bibliotecar : Dimitrie Olariu,
 și Controlor : Iosif Stanca.

In comitet, pe lângă cei 7 prezidenți de despărțământ,
 propune pe :

Ștefan Roja, Nicolae Cristea, Teodor Cherechean,
 Gheorghe Petroviciu și Petru Vancu.

Față de propunerea comisiei candidătoare, conmem-
 brul Alexiu Doboș însinuă următoarea contra propunere :

Prezident : Iosif Moldovan,
 V.-prezident : Protasie Givulescu,
 Secretar general : Petru Vancu,
 Notar : Gheorghe Popoviciu,
 Cassar : Iuliu Groșorean,
 Bibliotecar : Vasile Iliș
 și Controlor : Ioan Vancu.

In comitet, pe lângă cei 7 prezidenți de despărțământ,
 propune pe :

Romul Tăucean, Gheorghe Stoian, Ioan Crișan, Pavel
 F. Dârlea și Ștefan Roja.

Ordinându-să votare nominală.

Adunarea generală, in majoritate absolută, aclamă cu insu-
 flețire și aplauze sgomotoase lista comisiei prezentată de referentul
 Dimitrie Boariu, iar prezidentul adhoc Iuliu Groșorean dechiară
 de aleși :

Prezident : Iosif Moldovan,
 V.-prezident : Protasie Givulescu,
 Secretar general : Dimitrie Popoviciu,
 Notar : Gheorghe Popoviciu,
 Cassar : Iuliu Groșorean,
 Bibliotecar : Dimitrie Olariu
 și Controlor : Iosif Stanca.

In comitet, pe lângă cei 7 prezidenți de despărțământ și
 anume :

Arad : Ioan Vancu,
 Chişineu : Dimitrie Boariu,
 Boroşineu : Pavel Dârlea,
 Şiria : Alexiu Doboş,
 Buteni : Nicolae Boşcaiu,
 Radna : Tr. Givulescu (Radna),

Hălmagiu : Mihail Vidu pe: Ştefan Roja, Nicolae Cristea, Teodor Cherechean, Gheorghe Petroviciu şi Petru Vancu, faţă de lista prezentată de Alexiu Doboş, care abia intruneşte 2—3 voturi.

XXIX. Preziđentul adhoc, — Iuliu Grofşorean, în cuvinte alese şi binesămţite, încredinţează din nou, în numele adunării generale, destinele reuniunii în mâinile destoinice şi probate ale din nou alesului preziđent: Iosif Moldovan, rugându-l, a fi şi mai departe sentinela neadormită pentru cinstea dascălului român şi cu aceasta se retrace.

Aplauze puternice acopăr binesămţitele cuvinte ale preziđentului adhoc — Iuliu Grofşorean.

XXX. Nou alesul preziđent, Iosif Moldovan, ocupând din nou locul preziđial, în cuvinte frumoase şi tot atât de binesămţite mulţumeşte în numele său precum şi al întreg biroului şi comitetului nou ales, atât preziđentului adhoc Iuliu Grofşorean, pentru înţeleapta şi buna conducere, cât şi adunării generale pentru noaua încredere şi pentru serioasa şi bărbăteasca ţinută, observată în tot decursul alegerii, documentând prin aceasta, deosebit astăzi, în aceste vremuri pline de primejdie, că dascălul român este pătruns de însămnătatea marelui cauze ce reprezintă şi că este deplin matur pentru aceste vremuri grele. Cu aceste apoi dechiară de închisă a XIX adunare generală, dorind tuturor reintoarcere fericită la ale lor.

Aplauze nesfârşite acopăr aceste cuvinte frumoase şi adânc sămţite.

Curticiu, dat ca mai sus.

Iosif Moldovan,
preziđent.

Dimitrie Popoviciu,
secretar general.

Acest protocol s'a cetit şi autentecat.

Arad, la 30 august (12 septembrie) 1909.

Nicolae Ştefu

Avram Sedean

Situația școlilor noastre.*)

I.

Când se va scrie istoria școlilor noastre, istoriograful nepreocupat va însemna ca un punct culminat pentru cultura română anul 1907, dela care punct cultura neamului românesc din aceasta țară nefericită pleacă fatal-minte spre orizont.

Ceia ce nu s'a putut realiza în veacurile întunecate, în veacurile de urgie pentru neamul românesc, se va realiza acum în veacul »luminilor«, dacă alte împrejurări nu vor schimba radical rostul stărilor triste în care am ajuns, cu toată revolta și împotrivirea legitimă, ce am manifestat în totdeauna.

Decâteori răsfoim filele îngălbenite ale istoriei ne mirăm de martiriul moșilor și strămoșilor nostri. Dar imediat mintea ni să luminează, ca să înțelegem clar îndată ce ne gândim, că ei au ridicat la valoare de dogme aceasta trinitate: *Limbă, națiune și credință*. Aceste pentru moșii și strămoșii nostri erau cuvinte sfinte; erau niște *idealuri* pentru cari erau gata să se jertfească în tot momentul. Și aceste idealuri au format zidurile de rezistență, între cari s'a păstrat de veacuri neatinse toate comorile, toate visurile și toate aspirațiunile noastre.

Vremea însă le schimbă toate. Aceia ce pentru o generație odată eră ideal, astăzi sau în viitor, poate să devină un lucru neînsemnat, un lucru de prisos chiar. Noțiunile: »limbă, națiune și credință« astăzi nu mai au farmecul și sfînțenia ce le-au avut în trecut. După lățirea ideilor cozmopolite noțiunile aceste au valoare numai într'atăta, încât contribuiesc la fericirea individului. Ear îngrijorarea noastră crește în măsura, în care vedem, că și la poporul nostru aceste idei înaintate prind tot mai mult rădăcini; la acel popor, care nu are nici cultură,

*) Adnex la protocol sub B).

dar nici poziția acelor popoare de unde au plecat acele idei, și unde aceste fenomene sunt explicabile și întrucât va legitime, emanând din evoluția firească a lucrurilor. La aceste fenomene triste s'a gândit desigur și nemuritorul nostru poet Mihail Eminescu, când a caracterizat generația din care făcea și el parte și cari se potrivesc și astăzi, prin următoarele versuri clasice:

„Dumnezeul nostru — umbra, patria noastră o frază,
„In noi totul e spoială, tot e lustru fără bază“.

Aceasta e signatura timpului. Acesta e curentul, care odată pornit pleacă înainte și duce cu sine tot ce-ese în cale. E foarte natural ca de acest curent să fie luat și poporul nostru, care e prea slab ca să i se opună și care odată primit, nu să oprește de regulă până ce ajunge la marginea prăpastiei. Aceasta e situația culturală în general a neamului românesc de pe aceste plaiuri nefericite.

Acum să trecem la situația școalelor noastre.

Situația de astăzi a școlii noastre confesionale se aseamănă cu soarta unei pasări ajunsă în laț, care din ce caută să scape mai iute, să încurcă tot mai tare.

Preocupate de soarta tristă a școlii noastre confesionale, autoritățile superioare au săvârșit un lucru cu minte, când au angajat la muncă toate elementele, cari sunt chemate în locul prim să scoată, dacă e posibil, școala românească din încurcătura în care se află.

Meditând asupra situației de astăzi a școalelor noastre, iată ce observăm :

1) Legea din 1907 pretinde, ca elevii români să-și însușiască limba maghiară în așa grad, ca să-și poată exprima corect atât verbal, cât și în scris, cugetele deja după absolvarea clasei a IV-a; o pretenziune, care după cei mai mari pedagogi ai lumii e curată imposibilitate. Aceasta să pretinde din rezoane de stat.

2) Planul nostru de învățământ susține și pe mai departe în întregime toate obiectele și toate materiile de învățământ. Aceasta dispoziție a forurilor noastre supe-

rioare ni se pare cât se poate de legitimă, pentru că un plan de învățământ trebuie să fie *organic* și descoprirea ori cărei discipline ar produce grave perturbațiuni în sânul celorlalte. Dispozițiunea aceasta e legitimă și din punct de vedere pedagogic, de oarece numai pe baza cunoștințelor câștigate în limba maternă, să poate instrui cu succes în altă limbă. Dar e legitimă aceasta dispoziție și pentru îngrijorarea, că neamul românesc aduce jertfe conziderabile pentru școala românească, iar școala românească la rândul său încă e îndatorată să aducă roade mănoase pentru cultura națională.

Stând astfel lucrurile este evident, că școala e necesită de a satisface două scopuri deosebite, de a slugi pe 2 stăpâni, și să ivește greutatea de a nu-i putea satisface din ajuns pe amândoi; o împrejurare, care trage după sine grave urmări, atât pentru învățator, cât și pentru școala română.

Dar să zicem, că am putea îndestuli amândoaună părțile — ceiace e imposibilitate — aceasta împrejurare încă ar aduce grave urmări pentru generațiile supuse acestor stări, din motive psihologice și igienice.

Înainte de toate trebuie să ținem samă de adevărul constatat de toată lumea, că precum puterile corpului omenesc sunt mărginite, tot astfel mărginite sunt și puterile psihice ale aceluia. Orice împovărare prea mare a corpului produce efecte păgubitoare asupra acestuia, ba influențează păgubitor și asupra sufletului, precum orice împovărare a spiritului produce fenomene ciudate în manifestările vieții psihice și influențează în mod păgubitor și asupra corpului.

Mănecând dela constatarea acestor adevăruri neresturnabile, trebuie să venim la convingerea, că din școala de astăzi vor eși necondiționat generații de *surmenași*, cu puterile istovite tocmai în timpul când ar trebui să fie mai activi. Vor eși generații cu cunoștințe multe, dar fără nici un sistem, deoarece timpul nu ne iartă ca să putem face aprofundarea necesară. Supra încordarea fi

va face *apatici*, vor lucra numai de silă, iar manifestările psihice: *judcata* și *activitatea spontană* vor lipsi aproape cu totul. Mai adaugem apoi că pentru exhaurirea atâtor materii de învățământ va trebui să se mărească orarul, iar bieții elevi vor fi siliți să rămână timp și mai îndelungat în aerul infectat al școlii cu plumânii atinși, cu umerii aduși înainte de atâta ședere în bănci, cu șira spinării încovoiată. Din fața lor va dispărea de timpuriu orice rumeneală, vor deveni *anemici*, *nervoși*, o ceată de ființe vii, cari nu trăiesc, ci numai vegetează, vrednice de compătimit și de deplâns.

Ce să mai zicem apoi de dascălul român încărunit fără vreme, cu fața suptă și ofilită în floarea vieții? Acesta, între astfel de împrejurări, mai curând ori mai târziu, va trebui să cadă jertfă. Dar oare ertat ni-e cel puțin să ne gândim, că orfanilor noștri, dacă vor rămânea pe drumuri, li se va întinde mână de ajutor din partea neamului?

Aceste constatări principiare le-am socotit necesare, ca introducere, la chestiunile din cari forurile noastre superioare voiesc să facă obiect de studiu.

II.

Ajunși până la acest punct cu firul ideilor, să luăm chestiunile în ordinea în care le-a așezat Ven. Consistor și să le dăm după putință soluțiunea necesară.

1) »*Prin ce mijloace speciale din cuprinsul activității învățătorului s'ar putea face ca învățământul nostru confesional să devină mai lesnicios în practica sa și mai cu rezultat în faza în care a ajuns școala noastră poporală?*«

Imprejurările grele între cari trăim și glasul vremii pretinde dela învățător o muncă uriașă, care să poate realiza numai prin o cultură solidă. În școlile normale s'a pus numai baza acestei culturi, restul are să-l completeze însuși învățătorul. Ca să-și completeze cunoștințele, să țină pas cu învățătorii altor popoare, să-și însușiască metodele cele mai raționale, cu cari înarmat să

poată învinge toate obstacolele ce i s'ar opun ca un zid puternic în cale, trebuie să se cultive în continuu, să ia parte la conferințe metodice, la cursurile suplutoare, și în tot locul unde e vorba de împărtășirea culturii.

Învățământul nostru confesional ar putea să devină mai lesnicios pe lângă cultura solidă a învățătorului și pe lângă metodele raționale și prin descopcierea din plan alor anumite discipline, ori materii de învăț., — la care împrejurare să gândesc mulți — ceiace ar fi cea mai mare nefericire pentru școala românească, pentru că disciplinele ori materiile de învățământ să întregesc reciproc și stau în strânsă legătură unele cu altele, așa că eliminarea unora ar face imposibilă înțelegerea celorlalte. Așadar prin împrejurarea, că învățământul ar deveni mai lesnicios în chipul acesta, am ajunge în situația gravă de a crea un învățământ *șubred și superficial*, care tocmai *rezultat durabil* nu ar produce și de care să ne ferească cel de sus.

După cele premerse ne precisăm răspunsul în următoarele :

1. *Învățătorimea trebuie îndemnată să-și câștige o cultură solidă prin citirea de reviste și cărți pedagogice de o valoare incontestabilă. Trebuie, la caz de lipsă, constrânsă, să cerceteze conferințele metodice. Trebuie aranjate cursuri suplutoare pe lângă preparandii, ca învățătorimea să-și însușiască metodele cele mai raționale.*

2. *Planul de învățământ confesional în general să rămână nealterat. Dacă însă anumite materii s'ar putea elimina, să se elimineze, dar prin eliminarea lor, să nu se va teme principiul concentrațiunii.*

3. *Pentru revizuirea planului de învățământ să se constituie cât mai curând o comisiune din cei mai cercăți bărbați de școală ce-i avem.*

*

2. „Care ar fi procedura cea mai scurtă, pentruca în vreme ce s'ar satisface cerințelor legii în privința propunerii limbii maghiare, să se realizeze tot atunci și re-

zultat deplin mulțumitor cu deosăbire din religiune, scris-cetitul românesc, cântarea bisericească, desvoltarea gustului de cetit în limba maternă ?“

Din întrebarea aceasta deducem, că forurile noastre superioare simțesc sarcinile grele ce i s'au impus școalei noastre, cari devin din zi în zi tot mai însuportabile ; să întrezărește mai departe, că aceleași foruri ar fi multămite, dacă s'ar ajunge la rezultat deplin mulțamitor din disciplinele sulate în întrebare, iar celelalte discipline, dacă nu vor fi cu totul *desconziderate*, vor fi numai *tolerate*, să vegeteze numai din mila dascălului român.

Ceva nu să poate mai greșit. Invățământul astfel contemplat ar deveni numai o *parodie*, care neavând nici o bază reală, s'ar descompune și ar evaporă mai degrabă decât s'ar puteă crede.

Să ne gândim, că pot să vină earăși vremuri mai bune pentru școala noastră confesională și să nu creiăm *cazuri de precedentă* decât numai siliți de forța majoră, și mai ales nici când să nu sacrificăm *fondul* de dragul *formelor* externe.

Invățământul numai atunci poate să producă rezultate durabile, dacă — după cum am mai accentuat — planul de învățamât e organic, unde materiile de învățamânt să îmbugă unele pe altele, ca roțițele unui ceasornic. Căci să ne întrebăm : Cum va înțelege elevul unde s'au întâmplat evenimentele din istoria sacră, fără studiul geografiei ? Cum vor ajunge elevii la rezultat deplin mulțamitor din scris-cetitul românesc, fără exerciții intuitive, fără gramatică ? Aceste stau în așa strânsă legătură unele cu altele, că nici închipul nu să poate despărțirea lor de cătră olaltă. Dar cum s'ar puteă crește din elevi oameni de caracter, scopul suprem al educațiunei, fără studiul istoriei ? Dar cetățeni luminați, conștii de drepturile și datorințele lor, fără studiul constituției ? etc. etc.

Ni se va răspunde poate, că studiile aceste, în urma dispozițiunilor legale, vor fi tratate sistematic în limba

maghiară și ar fi de prisos să se mai trateze în același mod și în limba maternă. Tocmai aceasta e *greșala cea mai fatală* ce să poate închipui. La cei ce gândesc astfel, credem, că e destul să le reinprospătăm în memorie părerea lui Comenius: »că a învăța pe cineva mai întâi într'o limbă străină, înșamnă a-l învăța să călătorească înainte de a ști să umble«. A nu da importanța cuvenită studiilor de reală valoare cum sunt: Exercițiile intuitive, Socoata (Geometria), Gramatica (Istoria literaturii), Geografia, Istoria (Constituția), Științele naturale, — înșamnă a zdruncina din temelie toată organizația școlii. Prin învățământul contemplat de forurile noastre superioare, vom putea crește numai *semidocti*, dar nici decât oameni *luminați*, oameni de *caracter*, oameni cu o cultură *solidă și durabilă*.

Prin predarea sistematică a tuturor obiectelor de învățământ mai întâiu în limba maternă, limba maghiară încă nu poate decât să profiteze, deoarece numai pe baza instruirii sistematice în limba maternă să poate instrui cu succes în altă limbă. După o astfel de predare în limba maternă, la limba maghiară putem folosi cu succes metoda directă. Atunci nu mai încapă îndoiala, că se vor naște *confuziuni*, mai ales dacă cunoștințele vor fi predate după același calapod și dacă, bine înțeles, avem de lucru cu copii normali. Dar să ilustrăm afirmațiunea aceasta prin un exemplu.

Tratăm în limba maternă „tabla“ și prin întrebări potrivite aflăm cu elevii care e »lungimea« bunăoară. Când vom trata în limba maghiară aceeași însușire, arătând aceeași mimică, necondiționat, că elevii cu mintea normală imediat vor recunoaște, că e vorba de »lungime«, și nici decât nu susțin aceia ce zic unii, că elevii atunci pot să gândească, că e vorba despre cine știe ce altă însușire, bunăoară, că „tabla e neagră« etc. etc. Și nu să poată naște aceasta confuziune din motivul, că *cunoștințele astfel predate, au un puternic razăm în limba maternă*.

După ce ne-am mulțami cu disciplinele amintite, apare ca un nonsenz partea aceea din întrebare, ce să referește la dezvoltarea gustului de cetit în limba maternă, pentru că, ca să putem prinde gust pentru un lucru, necondiționat trebuie să cunoaștem *farmecul* aceluia. „*Apetitul vine mâncând*“ — zice Românul. Dar chiar să aibă cineva gust de cetit în cazul dat — ceiace ne vine cu greu a crede — cetitul nu iar aduce mare folos, deoarece nu e pregătit, nu are ideile elementare *aperceptive* din toate ramurile de cunoștințe, pe baza cărora, acelea să se amplifice în mod concentric. Căci să ne întoarcem privirile la practica de toate zilele și să ne întrebăm: Cum va înțelege tinărul bunăoară frumoasele și instructivele pagini de călătorie din Ardeal alui Iorga, fără cunoașterea temeinică a Ardealului? Cum va înțelege tinărul episoade atât de minunat descrise din războiul pentru neatârănare a României, de G. Coșbuc, fără introducere în războiul român-roso-turc, fără cunoașterea evenimentelor dela 1878? Cum va putea gustă tinărul român *farmecul* poeziei lui Alexandri, Eminescu, Coșbuc, Goga, fără introducere în istoria literaturii, ori în istoria noastră culturală? etc. Fără însușirea sistematică a cunoștințelor elementare, ideile câștigate prin cetit vor fi foarte *obscure* și *de scurtă durată*, deoarece *numai pe cunoștințele bine sistemizate să poate câștiga o cultură solidă și durabilă.*

După cele premerse ne formulăm părerile la aceasta întrebare în următoarele:

1) *Rezultat deplin mulțămitor din religiune, scris-cetitul românesc, cântarea bisericască, dezvoltarea gustului de cetit în limba maternă, se va realiza numai atunci, dacă pe lângă cultura solidă a învățătorimii și folosirea metodelor raționale în școală, nu să vor neglija nici celelalte obiecte de învățământ, cu cari stăm în strânsă legătură și de cari nu să pot despărți nici odată și sub nici o împrejurare.*

2) *Exercițiile intuitive, Socoata (Geometria), Geografia, Istoria (Constituția), Fizica, să se propună și de aci înainte ca obiecte de sine stătătoare.*

3) *Gramatica, Istoria naturală și Economia să se propună pe baza cărții de citire, în cadrul peselor de citire. Natural, că cărțile trebuiesc atunci redactate în vederea acestui scop.*

*

3) *„Prin ce mijloace s'ar putea sporî izvoarele pentru augmentarea bibliotecelor parohiale ?*

Este notoric în vieța noastră românească, că de câte ori ne lipsește ceva, ne-am îndatînat să recurgem la chimirul țaranului, care numai are de unde da. Trebuie create mijloace nouă de câștig, din cari și țaranul, dar și cauza culturală să înainteze. Cunoaștem o mulțime de comune românești, cu teritoare și drumuri admirabile pentru plantațiuni, cari în alte țări ori la alte popoare, ar aduce sume conziderabile din poame, iar la noi stau goale

Mijloacele prin cari credem că s'ar putea sporî izvoarele pentru augmentarea bibliotecelor sunt următoarele :

1) *Vener. Consistor. să îndemne comunele bisericesti, cari la noi în preponderanță sunt aceleași cu comunele politice, prin un circular special, ca teritoarele averii bisericesti cum sunt cimiteriile, piețele, precum și drumurile comunale să se planteze cu pomi roditori. Din poamele vândute de pe aceste teritoare, din pomii vânduți din grădinele pomologice, din venitul magazinelor de bucate, precum și din profitul festivităților școlare, o parte să se dea pentru augmentarea bibliotecelor parohiale, cari la rîndul lor contribuie la înaintarea materială-culturală a locuitorilor.*

*

4) *„Cari opuri ar fi cele mai de folos pentru a se sprijini arătatul scop al învățămîntului confesional ?“*

Pentruca cetirea să devină folositoare, trebuie să fim conduși de următoarele principii :

1) Să alegem acele opuri, cari *sprijinesc* și *completează în mod concentric* cunoștințele câștigate în școala poporală.

2) La fiecare materie, cărțile trebuiesc distribuite după *etate*.

3) Tot la distribuirea cărților trebuie să fim cu băgare de samă și la deosebirea de *sexe*. Pentru tineri vom alege în preponderanță istorice, cari să le desvoalte *curajul, jertfirea de sine, patriotismul*. Pentru fete vom alege cărți prin cetirea cărora să se pregătească pentru destinațiunea lor naturală, să devină mame *bune, econoame harnice, caractere prime*.

Trebuie luată în conziderare mai departe deosebirea după ocupațiune, după ținuturi. La țară, pe lângă cărțile de literatură, vor ceti mai ales cărți economice, de silvicultură, montanistică și industrie. La orașe, pe lângă cărțile de literatură, vor ceti mai ales cărți de industrie, comerț mecanică.

După cunoașterea acestor idei principiare vom înșiră opurile, cari ni s'ar părea potrivit, spre augmentarea cunoștințelor pentru fiecare studiu deosebit.

1) Pentru religione:

- „Cuvinte sufletești“, Carmen Sylva.
- „Cartea Durerii“, Emil Bongard.
- „Sate și preoți din Ardeal“, N. Iorga.
- „Sate și mănăstiri din România“, N. Iorga.
- „Ștefan cel Mare și Mihaiu viteazul, ca întemeiator al bisericilor din Ardeal“, N. Iorga.
- »Sava II Brancoviciu“, Vasile Mangra

2) Pentru limba română.

a) genul epic:

- „Povești“, de Ion Creangă.
- „Povești“, de P. Ispirescu.
- „Povești Ardelenesti“, de Ion Pop Reteganul.

- „*Povești din popor*“, de Ion Slavici.
- „*Din bătrâni*“, de Ion Slavici.
- „*Manea*“, de Ion Slavici.

b) genul liric :

- „*Opere complete*“, (poezii) Vasile Alesandri.
- „*Poezii*“, Mihail Eminescu.
- „*Legende istorice*“, D. Bolintineanu.
- „*Balade și Idile*“, G. Coșbuc.
- „*Fire de tort*“, G. Coșbuc.
- „*Ziarul unui perde vară*“, G. Coșbuc.
- „*Poezii*“, O. Goga.
- „*Poezii*“, A. Vlăhuță.

e) genul romantic :

- „*Nuvele*“, Mihail Eminescu.
- „*Proză*“, V. Alesandri.
- „*În urma plugului*“, Sandu-Aldea.
- „*Doauă neamuri*“, Sandu-Aldea.
- „*Povestiri*“, Sadoveanu.
- „*Șoimii*“, Sadoveanu.
- „*La noi în Viișoară*“, Sadoveanu.
- „*Nuvele*“, Ioan Agârbician.

d) genul dramatic :

- „*Teatru*“, de Vasile Alesandri.
- „*Despot Vodă*“, de Vasile Alesandri.
- „*Teatru*“, de Caragiale.

3) Pentru Geografie :

- » *Țara noastră*«, Silvestru Moldovan.
- » *Zarandul și munții apuseni*«, S. Moldovan.
- » *Ardealul și țara Ungurească*«, N. Iorga.
- » *România pitorească*«, A. Vlăhuță.
- » *Românii din Bosnia și Herțegovina*«, I. Ieșan.

4) Pentru istorie :

- » *Românii din Dacia-Traiană*«, D. Onciul.
- » *Istoria Românilor în chipuri și icoane*«, N. Iorga.

- » *Istoria lui Mihaiu Viteazul*«, N. Bălcescu.
- » *Războiul nostru pentru neatârănare*«, G. Coşbuc.
- » *Povestea unei coroane de oţel*«, G. Coşbuc.
- » *Cartea de aur*«, V. T. Păcăţan.

*

Sunt apoi cărţi de cunoştinţe *speciale*, dar neapărat de lipsă fiecărui om, d. es. cărţi de igienă, bunacuvinţa, educaţie, drepturi şi datorinţe etc.

Din aceste specialităţi amintim următoarele :

- » *Higiena şi medicina populară*«, dr. S. Argeşan.
- » *Eticheta*«, I. I. Ardelean.
- » *Despre educaţie*«, Herbart Spencer.
- » *Amicul poporului*«, T. Vuculeţcu.
- » *Legea comunală*«, Paul Rotar.

Vin apoi cărţile, cari trebuiesc împărţite după sex. Pentru tineri ni-să par potrivite cărţile aceste :

- » *Din războiu*«, Sadoveanu (Minerva).
 - » *Patriotul*«, Bourde (Bibl. p. toţi).
 - » *Biografiile oamenilor celebri*«, (Bibl. p. toţi).
- Din » *Biblioteca populară Minerva*«, nr. 1—24.

Pentru fete :

- » *Poftă bună*«, Z. Hodoş.
- » *Despre educaţie*«, Herbart Spencer.
- » *Biografiile mamelor celebre*«.
- » *Higiena copilului*«, S. Stoica.
- » *Îngrijirea copiilor noi născuţi*«, Stavridi.

În urmă vin cărţile, cari trebuiesc distribuite după ţinuturi, după *ocupaţiune*, menite a desăvârşi cultura practică a tinerimei. Aşa, pentru trebuinţele sătenilor noştri sunt foarte potrivite cărţile din bibliotecile următoare :

- » *Bunul Econom*«.
- » *Biblioteca reun. de agricultură din com. Sibiu*«.
- » *Biblioteca Asociaţiunii*«.
- » *Biblioteca populară a adm. domeniului coroanei*«.
- » *Biblioteca Steaua*«.

*

5) „Cum s'ar putea însași învățătorimea angaja la producerea literaturii populare?”

Pentru atingerea acestui scop, trebuie să fim conduși de următoarele principii:

1) Pentru ca cineva să devină scrietor, necondiționat, că pe lângă talentul înăscut, trebuie să fie un om foarte cult, să pozează cunoștințe foarte vaste din toate ramurile de cunoștințe, iar pe lângă cultura generală dobândită în școală, trebuie necondiționat să aibă și o *cultură literară*. Cultura cât de vastă însă nu îndreptățește pe nimenia să devină *staționar*, pentru că omenimea vecinic înaintea. De aceea, după eșirea din școală, pe lângă cultura vastă, să recere studiu serios și experimentări continue, ca să poată ținea pas cu lumea, dar mai ales ca să poată da sfaturi și povești și altora; o împrejurare, care iarăși pretinde la rândul său o mulțime de *izvoare*, cari constau bani scumpi.

2) Pentru ca cineva să devină productifer, trebuie să fie substras dela multe ocupațiuni incompatibile cu poziția sa socială. Când e însă vorba de scriitori, de artiști, situația se agravează și mai mult, deoarece aceștia dela fire sunt mai *senzibili* și pretind o tratare deosebită. Avem un exemplu clasic în privința asta tocmai la noi, cum mizeria a întunecat geniul celui mai mare poet al nostru, un talent, ca și care cine știe când vom mai avea. Arta pretinde, ca să-ți închini viața ei toată, cu toată inima și toate simțimentele tale; arta trebuie să fie pururia *senină* și ferită de mizeriile lumesti.

3) Celui ce-și dedică viața sa artei, trebuie să și guste din *rodul* ostenelelor sale. Numai când cineva vede, că munca sa este prețuită și răsplătită, muncește cu dragoste, prinde curaj, și-și ia avânt și mai puternic, înălțându-se către sfere tot mai senine. Adevărul acesta să potrivește la toate ocupațiunile omenesti, dar cu atât mai mult să potrivește când e vorba de scriitori, de artiști.

Reazumându-ne părerile la aceasta întrebare răspundem, că mijloacele pentru atingerea acestui scop sunt următoarele :

- 1) *Cultura solidă câștigată în școală.*
- 2) *Studiu serios și continuu după eșirea în viață.*
- 3) *Îmbunătățirea stării materiale, ca să fie scutiți de grijile lumesti.*
- 4) *Remunerație cinstită după munca prestată pe terenul literar.*

Concluziune.

Cultura românească din aceasta țară trece prin o nouă fază. Aceasta cultură e sdruncinată din temelie. Îngrijirea noastră crește pe măsura, în care vedem, că din poporul nostru dispar una după alta virtuțile strămoșești, cari au fost mântuirea noastră de veacuri. Depozitarele mântuirii noastre, precum în trecut, așa și în viitor, nu pot să fie decât *biserica și școala*. În jurul acestor foculare trebuie să se grupeze *toți oamenii de bine*. Asupra acestor foculare să se îndrepteze toate gândirile noastre; aici trebuie să depunem toată *energia noastră*, tot *prisosul muncii noastre*, pentru că aici ne trebuiesc *jertfe colosale* aduse; trebuiesc *reforme radicale* introduse; trebuiesc *rane adânci* vindecate de *urgență*, dacă nu voim să le perdem. Aceste trebuie să le facem cu atât mai vârtos, că fiecare din noi suntem adânc convinși, că dacă le vom perde, am pierdut pentru totdeauna lupta, suntem un popor pierdut, o ceată de oameni, vrednici de disprețul lumii întregi.

Îndreptarea tuturor relelor ivite în sânul acestor foculare să poate face prin două mijloace: 1) prin *manifestarea energiei* și 2) prin *respectarea adevărului* în chipul următor :

Elementele, cari zădărnicesc înflorirea acestor foculare, trebuiesc *înlăturate*. Cu »Doamne iartă-le lor« încă n'am făcut nimic pentru mântuirea noastră. La orice judecată

Însă, să se păzească cumpăna *dreaptă*: Să nu *îngrădim*, fără merit pe unii și să nu *împroșcăm*, fără vină, pe alții. Deosăbirea de *clase* să dispară; și aici să se ia în cumpănă numai *meritele* și nici de cât mai mult.

Numai prin o procedură energică să poate săvârși acțiunea de *selecționare*. Că aceasta acțiune e indispensabil de lipsă, ne-o dovedește istoria, care ne demonstrează până la evidentă, că până nu ți-ai făcut regulă acasă, e curată utopie să te mai gândești să te iai la hartă cu dușmanul din afară. Ear la noi, — durere — putem să enunțăm cu precizie matematică, că avem mai mulți dușmani din lăuntru, decât din afară. „*Toporul și pădurea*” n'a fost nici odată, atât de potrivită, atât de clasică, ca pentru *oamenii și vremurile noastre!*

Roșia, 1909.

Iosif Stanca,

Părerii în o chestie importantă.*)

Poziția grea și atât de precară în care se află școala română confesională în timpul de față, — de sine înțeles — a fost cauza, care a îndemnat Veneratul nostru Consistor aradan, de a supune spre aprofundare și rezolvare, următoarele întrebări :

1. „Cum s'ar putea, ca învățătoria noastră să lucreze mai intensiv și să realizeze scopul formal al învățământului nostru în cadrele articolului de lege XXVII din 1907 ?“

2. „Ce modalități ar putea servi pentru atingerea acestui scop, pe lângă o anumită reducere a materialului didactic ?“

3. „În ce ar constă acestea modalități, iar reducerea materialului cu cari obiecte de învățământ și în ce măsură s'ar putea face, fără a sdruncina unitatea, complexitatea mult-puțin și scopul învățământului confesional ?“

4. „După experiența de până aci, poate-se nădăjdui, ca învățătoria noastră să poată satisface nu numai prescrișelor planului de învățământ pentru limba maghiară, ci și scopului religios-moral și cultural urmărit de biserică prin școala noastră confesională ?“

ad. 1—3.

Primele trei întrebări, în privința rezolvării și aprofundării fiind cam simile, aflu de oportum a le da soluție în acest singur punct al meu.

E mai presus de orice îndoială, că trăinicia ori cărei culturi e pendentă dela baza ce i-s'a pus: dacă baza e solidă și cultura va fi solidă, durabilă — iar aceasta condiție „sine qua non“ a unei bune culturi își are ca timbru specific, seva de intensivitate, ce i-s'a dat în decursul aprofundării și aglomerării diferitelor cunoștințe.

*) Adnex la protocol sub C.

Și de aceasta sevă are lipsă — mai ales acum — și școala noastră, deoarece altfel valorile amenințătoare îi șterg urma...

Pentru a putea produce o muncă — relativ — intensivă, în primul loc avem lipsă de timp fizic suficient, spre a te putea pune în acțiune, cu sorți de izbândă, nemai făcând amintire despre alte puteri sau factori, cari — presupunem — dau măsura cuvenită...

În locul al doilea, spre a produce o muncă intensivă, măcar îndestulitoare, se impune împărțirea rațională și sistematică a lucrului (materiei).

Acestea două sunt titanicii pilastri, cari au să decidă și alimenteze intensivitatea, cu bune consecințe, ale culturii noastre — elementare.

Special, timpul fizic suficient este „peatra unghiulară“ a oricărei propășiri omenești, căci cu cât vom dispune de el în intervale mai mari, mai lungi la un obiect de învățământ, cu atât cunoștințele împărtășite se vor infiltra și consolida mai puternic în sufletul elevilor.

Voind a fi consecvent în expunerile mele, le voi lua pe rând, făcând analiza cuvenită din toate punctele de vedere.

Având timpul un rol atât de hotărîtor în predarea cunoștințelor și ca terenul de cultivare al acestora să nu rămână un simplu „tabula rasa“, dela sine se ivește întrebarea, că cari ar fi acelea mijloace, modalități sau căi, prin cari am putea câștiga ceva mai mult în timp decât până aci?...

Principalul mijloc, de a putea câștiga în timp, este reducerea materiei de învățământ.

De aceasta ne vom putea da bine seamă. dacă vom lua în mână recentul plan ministerial de învățământ, pentru limba maghiară în școlile nemaghiare, care ne spune, că în locul orelor săptămânale: 7 de până aci — de prezent, la școala cu 1 învățător, trebuie luat 13 ore; va să zică de 2 ori atâta.

Acestea 13 ore însă se dublică atunci, când aruncăm o privire peste vastul material din limba maghiară, presărat prin atâtea obiecte de învățământ, ca: exercițiile intuitive, scris-cetit, geografie, istorie, etc.

Evident, că reducerea materiei din limba maternă se impune.

Reducerea trebuie s'o facem mai întâi la acele obiecte, cari nu sunt de așa importanță.

Acelea sunt: gimnastica, lucrul de mână, desemnul, cântul, acestea ca obiecte tehnice.

Apoi științele naturale: istoria naturală, fizica, chimia, și economia.

După planul nostru mitropolitan, științele naturale și dexteritățile practice, în total dau la săptămână 7 ore, adecă chiar plusul ce-l răpește propunerea limbei maghiare după planul ministerial nou.

La obiectele înșirate mai sus am putea cruța 5 ore la săptămână și anume:

La dexteritățile practice, 4 la număr, punem câte $\frac{1}{2}$ oră pentru fiecare, de tot 2 ore.

Iar științele naturale, cari prin firea lor sunt bine similă, și se pot tracta în singuratică bucăți și pe baza legendarului sau a cărții de cetire — părerea mea este, fără ca fondul să se altereze — ca acestea discipline să formeze parte integrantă din legendar, punând orele lor astfel la un loc cu celea pentru limba română; natural, numai în ordul orelor.

Aci notez, că atât din științele naturale cât și din dexteritățile tehnice e a se suscepe în plan numai strictul necesar și și acesta de înșămăntate practică.

Mi-se va obiecta poate.

Bine! Dar și prin tractarea celor 4 științe naturale, pe baza legendarului, tot trebuie să peardă învățătorul timpul.

Răspund — nu! Și nu, pentrucă când ne decidem la așa ceva, mai întâiu avem să supunem unei analize minuțioase toată materia din legendar, făcând selecția

cuvenită așa, că vom omite tot plusul superfluu din legendar, substituind locul lui cu materia acomodată din științele naturale.

Am zis „plusul“, deoarece — ierte-ni-se vorba — dar legendarele noastre sunt prea vaste și prea îmbibate de pieze și narațiuni de conținut moral.

Așa de pildă, nu prea afli legendar, fie pentru anul IV, V ori VI, care să nu cuprindă cel puțin 60—70 pieze, până când acelaș rezultat moral îl putem obține și prin 30, maximum 35 pieze.

Acesta e adevărul, chiar și dacă nu s'ar impune reducerea materialului.

Recunosc, că reducerea materialului din unele studii, pe baza legendarului, nu e nouă, cum dovedesc și manualele lui I. Tuducescu și I. Popescu, dar acum ivindu-se necesitatea s'o facem fără teamă, de sine înțeles însă cu minte.

Atâta aci!

Ce privește studiile principale: religiunea, limba maternă, matematica (aritmetica, geometria), geografia, istoria și constituția: își au orele lor altcum destul de bine stabilite.

Dintre acestea studii, am putea cruța în timp la limba maternă, în cazul când s'ar face gramatică mai puțină, punând pond deosebit pe scrierea corectă.

Ori, dacă se și face gramatică, să se facă numai într'atâta, ca copilul să cunoască zicerea și exclusiv părțile ei de frunte: subiectul și predicatul, iar pe bază etimologică celea 10 părți de vorbire, abandonând cu totul declinările, conjugările și comparațiunile de tot felul, și fără nici un rost practic.

Dacă astfel vom procede la acest studiu, cruțăm săptămânal cel puțin $1\frac{1}{2}$ —2 ore, rămânând pentru limba maternă îndeajuns 8 ore, iar prin o asemenea procedură am contrabalansat resp. egalat timpul plus, recerut la predarea limbei maghiare, despre ce am mai făcut amintire.

Reducerea se mai poate face în material și la acestea discipline, fără a fi însă de lipsă și reducerea orelor, ceea ce ar servi la intensivitatea cunoștințelor în măsură tot mai mare.

Fiind în prag reformarea din nou a planului de învățământ, cred, se vor face și în acestea obiecte reducerea cuvenită.

Relativ la propunerea geografiei, istoriei și constituției relevez, că prima oară să se propună exclusiv, pe baza hartei, fără bovizare din manual, căci e mai ușor și ducător la scop.

Asemenea istoria și constituția pe baza predării libere: enarând, tot din motivul de mai înainte.

Prin aceasta nu voesc să zic, că elevii să nu aibă studiu, ci aceea, ca ei să nu învețe de rost nimic și numai ajutându-se cu ele să fie capabili a reproduce — logic. Convingerea mi-am câștigat-o prin propria-mi experiență.

Împărțirea rațională și sistematică, ca al doilea mijloc al promovării intensivității învățământului, consistă în o arondare potrivită, adecuată și concentrică, a materiei de învățământ cu strictă considerare la individualitatea și capabilitatea elevilor.

S'au cu alte cuvinte: tot ce se suscepe în planul de învățământ, să fie luat conform gradului de pricepere al copiilor, punând acestea idei și cunoștințe în o ordine sau regulă, care nu lasă nimic de dorit.

Neținându-se cont de atari cerințe pedagogice-psi-hologice în școală, vrând nevrând își va face intrare mecanismul și'n ultima consecință surmenajul, atât de omorâtor pentru sufletele fragede.

Avem bărbații noștri de școală competenți și o expunere mai amănunțită aci nu se cere.*)

Mai departe este constatat, că toate acelea comune, cari și-au divizat școlile, au fost capabile de o muncă

*) Aci ar fi locul, ca să se zică ceva și despre controlarea învățământului, ca factor promovător, dar eu unul, cutez a afirma, că până examenele finale vor dură în forma de azi, nu mă tem de rezultat slab.

mult mai sigură și intensivă decât celea nedivizate. Lucrul n'are trebuință de multă explicație.

E esențială deosebire între cei cari conduc 6 clase și cari conduc 2 sau 3 clase, deși — admit și eu — materia la clase mai puține ia dimensiuni ceva mai mari.

Altă modalitate deci pentru a produce o muncă intensivă este divizarea tuturor școalelor paralele (câte cu 6 clase), lucru de sine înțeles: divizarea e cu putință numai acolo, unde se află cel puțin 2 sau mai multe școli în o comună.

Dacă comuna e extinsă și depărtarea uneia de alta e mare în acel caz să se divizeze numai celea mai potrivite în privința depărtării, dar aceste necondiționat, la ce poate ajuta un ordin consistorial.

Școale de acest calibru (divizate) avem o mulțime în dieceză și prosperează văzând cu ochii, iar poziția astor fel de școli e mai sigură de rezultat, chiar și în vederea legii apponiane, decât a celorlalte.

Întru cât privește realizarea scopului formal al învățământului nostru în cadrele art. de lege XXVII din 1907, părerea mea este, că acesta încă se poate realiza și inomis trebuie să se realizeze, deoarece formează quitesanța modului de predare al cunoștințelor, dar știm și aceea, că miezul instrucțiunii, ca teorie aristoteliană și cantiană, îl formează nu numai scopul formal, ci și cel material, căci unul întregeste pe celalalt: scopul formal țintind la poleirea și ascuțirea facultăților intelectuale — formează puntea de trecere la realizarea scopului material, care consistă în procurarea și acumularea cunoștințelor, cari ambele scopuri în ultima analiză se contopesc prezentându-ni-se ca rezultanta progresului școlar.

Aceasta numai ca o lămurire, ce se impune.

Special vorbind despre realizarea scopului formal, dânsul, chiar în cadrul noiei legi școlare, se poate realiza mai cu succes, pe lângă aplicarea modalităților sus atinse: reducerea materiei de învățământ, arondarea rațională și sistematică a materiei și apoi divizarea școalelor.

Pe lângă acestea trei căi de urmat și întru realizarea scopului formal trebuie să amintesc încă un procedeu, carele îi pune coroana și acela este, ca copiii să nu memorizeze nimic din aceea ce nu pricep, adică să nu zică tot ce învață să și înțeleagă cum se cade, va să zică memorizare sau reproducerea logică pe toată linia!

Încă odată amintesc: elevii pot să aibă manuale, dar acelea să servească numai ca un ajutor spre a putea reproduce în mod logic prelegerea învățătorului.

Pe scurt acestea sunt modalitățile prin cari se poate realiza mai cu succes scopul formal al învățământului.
ad. 4.

Luând în considerare, că legea apponiană intră în deplină vigoare numai cu începerea anului școlar 1910/11, numai din experiența de până aci nu se poate spune cu probabilitate, că învățătorul va putea satisface planului pentru limba maghiară.

Una e sigur: dacă materia din planul ministerial nu se va mai reduce la pregătirea planului nostru nou, ce se așteaptă — și deci dela 1910/11 se va pretinde exhaustivitatea întregii materii — acel dascăl, carele să satisfacă ambelor planuri, încă nu s'a născut!

Sunt de credința însă, că în toată extenziunea nici ei nu-l vor pretinde, și atunci mai scăpăm din impas.

Unde vor vedea și ei, că învățătorul și-a pus truda în instruirea limbei maghiare, — ergo vor afla și rezultat — vor fi — sigur — mai indulgenți.

Atari semne sunt și azi, dar nu e sigur, că vor fi așa și'n viitor.

Răspuns hotărît vom putea da în aceasta privință numai dela 1910/11 încolo.

Realizarea scopului cultural, în fond, am atins-o în punctele 1—3.

Ceece mai am de zis, se referă la atingerea scopului religios-moral indicat în punctul ultim: 4.

Învățământul religiunii e obiectul prin carele în mod direct se promovează cultura religioasă-morală a copiilor.

O parte integrantă a acestui obiect, o formează și rugăcinile.

Prin modul, în care se predau azi rugăciunile, nu e cu putință, ca să se promoveze îndeajuns sentimentul religios al copiilor, deoarece obiectul religiei e bifurcat întrucât rugăciunile nu le propune preotul, ca și cealaltă, materie din religiune, ci învățătorul.

Iar prin aceasta, ce se întâmplă?

Aceea, că, în ordul orelor nefiind indus timp pentru rugăcini, învățătorul, ca să rămână corect în procedura sa, se pune și ia ore la propunerea rugăciunilor dela studiul fizicei, istoriei naturale etc., ceea ce nu poate fi o edificare religioasă și sublimă pentru cultura religioasă-morală a pruncilor nostri.

O nae cu 2 conducători, dintre cari unul dispune de teren, celalalt iac'ășa: nu poate face ispravă de dai Doamne.

Astfel stăm și cu rezultatul ce emanează din învățământul religiei pe lângă cooperarea alor 2 „magistri“ în loc de unul.

Doresc să se știe, că acestea păreri nu le emit doară din ură și patimă, că rugăciunile sunt puse în sarcina învățătorului, ci caut la rezultatul cam palid ce se obsearvă întru promovarea scopului religios-moral, fără privire la aceea, că cine propune religiunea?

Cine nu crede, caute și se va convinge despre adevărul vorbelor mele, neuitând a cere în acelaș timp ore și pentru învățarea rugăciunilor, eventual a se deobligă, cu instruirea lor, preotul în orele de religiune, după cum prescrie planul de învăț. și ordul orelor,

Acestea-mi sunt părerile, ce au de scop promovarea învățământului nostru elementar, semnalarea căror păreri au cerut-o celea patru puncte sau întrebări puse în fronspiciul răspunsului de față.

Socodor, 24 iunie n. 1909.

Ioan Crișianu,
învățător.

Școala și îndreptarea răului social.

E aproape un an, de când discutăm în coloanele acestui organ chestia aceasta cu colegul P. Dârlea. E aproape un an și totuși suntem numai la începutul deslegării ei. Și — așa se vede — că cu cât vom discuta-o mai mult, cu atât și deslegarea ei apare mai anevoioasă. Căci motive pro și contra se pot aduce o sumedenie.

Di Dârlea, la deslegarea acestei chestii importante, se pune pe punctul de vedere al idealismului; pe aceea, ce ar trebui să facă omenimea, și nu pe aceea, ce se poate face și ajunge în împrejurările, în cari trăiește și lucrează școala.

E drept, că idea binelui ar trebui să fie steaua conducătoare a omenirii, spre a ajunge fericirea adevărată. Intocmirea organismului omenesc însă face imposibilă aceasta fericire pe pământ. Inclinațiile spre rău, fiind în preponderanță, voințe omului cumpește în direcția aceasta și omul săvârșește mai în grabă răul, ca binele. De aici și fericirea va fi numai relativă.

E un șir de ani, de când lucru și eu în ogorul școlii, răspândind după puțină lumină în capul micuților, încredințați mie spre creștere. Și în acest șir lung de ani, nu mi s'a dat ocaziune, de a-mă plânge contra elevilor mei, de cât cel mult contra alor patru. Și mulțumit cu ținuta lor, ce se poate aștepta dela așa ființe, am legat mari speranțe de viitorul lor. Unul chiar dintre ei nu odată s'a străcurat în adunările oamenilor, combatând cu toată țaria convingerii vițurile omenesti, și în special beuturile și fumatul. Aceasta a făcut-o el în etate de 11—14 ani. Iar începând cu anul al 15, o schimbare radicală s'a făcut în ființa acestui băiat de mare speranță.

El, care a combătut cu atâta căldură viturile și scaderile omenesti, s'a dedat cu fumatul și nu odată a fost stăpânit de puterea spiritului ucigător de oameni. Mai mult: pentru niște ștregării ale tineretelor a fost aproape un an și oaspele temnițelor, Tras la răspundere în toate cazurile, m'am convins, *că e în curat deplin cu idea binelui* și că săvârșirea faptelor sale are să-l ducă la ruina morală și materială. Altul, dintre cei mai puțin ascultători, de asemenea fiind tras la răspundere pentru faptele săvârșite, nu odată mi'a zis: »Înțeleg și recunosc, că fac rău; știu chiar, că din mine o să se aleagă cel mai prăpădit om din sat. N'am însă ce face, dacă nu mă pot însă stăpâni!« Va să zică și unul și altul a fost în curat cu idea binelui și unul și altul a știut *raționă*, pentru aceea numai în urma *forții* s'au abătut în parte dela calea răului.

Dar să lăsăm la o parte pe țărani și să vedem, cum stăm cu clasa inteligentă, căreia nu-i lipsește la nici un caz puterea de judecată. Oare aceasta clasă, *care știe raționă*, e condusă în lucrările ei de idea binelui? D'apoi nu tocmai stările de azi dovedesc contrarul? Nu clasa inteligentă e, care a pus și pune la cale lucruri contrare binelui comun? Și pentruce? — Pentrucă idea răului, care stăpânește ființa omenească, întunecă rațiunea, ori mai bine zis stăpânește rațiunea, aducându-o în imposibilitate, de a da omului directiva, întru săvârșirea binelui.

Înainte cu seclii de ani antecesorii noștri, se vor fi mângăiat, ca și colegul Dârlea, că va sosi odată timpul, când oamenii își vor da odată cu capul de piatră și vor vedea și înțelege calea adevărată, care duce pe oameni la bine și fericire. Și iată-ne și pe noi, cei de azi, că tot așa gândim și sperăm și despre urmașii noștri. Și gândirea aceasta se va repeta până la infinit, fără ca omenirea se apuce vreodată pe calea binelui absolut.

Am arătat de altădată mai pe larg cum ideia binelui e stăpânită de idea răului și cum aceasta, fiind în preponderență în ființa omului, dă directiva omului întru săvâr-

șirea faptelor rele. Dovadă e însuși curentul, ce stăpânește societatea de azi și care a stăpânit și pe cea din trecut. Iar dacă cutare individ, în urma creației sale excepționale, e condus în lucrările sale de idea binelui, apare ca o ființă fenomenală. Și pentru ce? — Pentru că lumea nu e îndatată să vadă astfel de ființe, supranaturale; ființe, cari ne constrânse de nime, să *săvârșască fapte bune*.

Toate organizările și toate întocmirile, fie de orice natură, fără disciplină și constrângere, ar încetă de a mai fi. Și pentru ce această disciplină la aceia, cari au capacitatea de a raționa și sunt deplin încurcați cu idea binelui, că doară însuși această idee a pus la cale organizările și întocmirile din chestiune? Cu lipsa de neștiință de sigur, că nu se poate motiva. Deci cauza e însuși egoismul înăscut în om și care stăpânește ființa omului, pe unul în măsură mai mare, iar pe altul în măsură mai mică. Și apoi interesele egoistice ale individului rar stau — dacă stau — în conglăsurire cu ale deaproapelui său și ca atare nici când, sau foarte rar vor merge împreună pe una și aceeași cale. Incrucișându-se deci interesele, unul va căuta, a satisface intereselor sale egoistice în detrimentul semenului său. De aici și necesitatea constrângerii lui pe calea binelui, nu cu ajutorul *rațiunii*, ci cu punerea în perspectivă a *pedepsii*!

Zice colegul Dârlea, că societatea eschide din sânul său pe oamenii cei răi. Da, e adevărat. De cât că eschiderea aceasta n'o face pe motivul, ca să constrângă pe aceștia, a apuca pe calea binelui, ci pentru că prin prezența lor își văd atăcate, interesele lor. Atât tot și mai mult nu. Nu fericirea lor și a omenimii se țintește prin eschiderea acestora, ci pentru apărarea intereselor lor de multeori egoistice. Căci alți indivizi, acărui interese nu sunt atăcate, puțin își sparg capul cu răutatea acestora. Ba în multe cazuri se bucură chiar de neajunsurile și năcazurile, ce le îndură cutare societate din partea oamenilor răi.

În fine îndrăznesc chiar a susține, că e cu neputință a îndrepta omenimea pe calea binelui numai prin școală, nici măcar în cazul, când omenimea s'ar compune numai din oameni, eșii din școala ideală, contemplată de colegul Dârlea. Poate numai atunci, când cunoștințele fiziologice ar ajunge la acel grad de dezvoltare, ca să putem ști și cunoaște gândurile oamenilor, dar și în acest caz, nu pentru că rațiunea l-ar împinge pe om pe calea binelui, ci mai mult de frica pedepsei, ce are s'o îndure în urma faptelor sale.

g.—n.

În fața furcilor.

Trăim timpuri grele. Existența și viața școlii noastre confesionale române e mai mult decât amenințată: pare a fi în cele din urmă. Sentința de moarte a acestei instituțiuni culturale a sunat deja de mult, și toate semnele arată, că epoca executării și-a și luat începutul. Că nu se observă precis, ci dela distanță această epocă, e de a se atribui numai felului de executare, care poate fi foarte variat. Modul de executare e croit și respective anunțat dela sunarea sentinței, spunându-se, că are să fie asemenea boalei cronice, care adică repune pe om, nu dintr'odată.

Că ce vom face? mai ține-vom școlile, or ba? etc. — acestea cu nimic nu însemnează mai mult, decât că am zice: oare cu care tăis și în care moment să i-se dea lovitură de moarte acestei instituțiuni? Nici așa, nici așa, noi nimic nu putem salva. Pe om însă îl nutrește speranța, și pentru aceea ne leagă foarte mult orice fel de amânare a loviturii. Fiecare dintre noi însă poate simți, că lipsește cu desăvârșire orice motiv de a crede și spera, că vom putea scăpa de această lovitură.

Și oare care poate fi cauza, de această instituțiune culturală, adică școala confesională română, este lovită cu piciorul? La tot cazul una din două: ori că ea nu mai corespunde intereselor generali ale societății, ori că dacă da, atunci ele, interesele generale, sunt subjugate, puse în serviciul altor fel de interese. Dacă prima e cauza, atunci la tot cazul pe drept i-se dă acestei instituțiuni cu piciorul, ca și cum i-s'ar zice: »șubredă e temeliala pe care stai edificată și șubred e întreg edificiul tău și numai pe-decă ești în calea progresului«. Dacă însă nu aceasta e cauza, atunci răul e cu mult mai mare, căci societatea ca atare e bolnavă, șubredă și materia morbidă dintr'ânsa, din organismul său, acea materia e cauza, toxina, care

omoară pe rând instituțiunile și așezămintele bune, cari sunt ca și tot atâtea organe, prin a căror funcțiune se susține însași viața societății.

Că școala confesională română corespunde și mai departe scopului și mențiunii sale, promovând interesele generale ale societății, despre aceasta a dat și dă destule probe. Astfel această școală, ca și o instituțiune bine organizată, ca și ori care alta, a răspândit în popor lumina și cultura, nelăsându-se mai pe jos cu nici un pic, decât celelalte surori ale ei. Învățătorii acestei școli s'au pus pe lucru cu toată puterea voinței lor; și-au strâns rândurile, organizându-se în diferite societăți și reuniuni, cari într'un timp nu prea îndepărtat aveau a se încheia într'un singur întreg, formând un corp, care să poată dispune de toate organele recerute și de toată forța, pentru de a-și putea face bine rolul. Aceste societăți și reuniuni au servit învățătorimei noastre, nu numai ca mijloc de a-și alimenta forțele pentru lucru, ci și ca mijloc de a se afirma, adecă tocmai de a arată lumii, că școala confesională română merită să trăiască, ca și una ce-și face din destul datorința și care promite, că și de aci înainte va țineă pas cu lumea, spre a corespunde și pe viitor cerințelor, având la laboratoarele ei tot măiestri harnici și destoinici.

Dar nici n'a fost ea acuzată cu dalde-astea atunci când i-s'a croit sentința de moarte, așa, că pledarea pentru a apăra în acest punct nici că poate avea loc. Atunci totuș ce vină i-s'a imputat? Nici că i-s'a putut impută nici o vină, pentrucă nu o are. Și pe față, nici că a fost osândit: nici într'un loc în acea sentință a ei nu se spune hotărât, că această școală n'are să mai cuște. Doar atât se poate vedeă acolo pe față, că la rolul ce a avut i-s'a mai adaus și altul. Atâta-i tot. Iar aceasta nu va însămnă tocmai perirea și moartea ei. La formă nu; de fapt însă, tocmai moartea ei s'a țintit și aceea și însămnează acel adaus. Pentrucă într'adevăr, ce se va alege oare de ori care organ, dacă l vei sili să îndeplinească o altă funcțiune decât ceea pentru care e lăsat? Ce se va alege

de dinți și măsele d. e., dacă vor roade și macină pietri în loc de pâne? de ochi, dacă îi vom folosi la pipăit bunăoară? de nas, dacă-l vom folosi la rămat? de mâni, dacă le vom folosi la umblat etc.? De sigur, că fiecare se va toci și strică în timpul cel mai scurt.

Va să zică, iată, că de fapt, totuș sentința de moarte i-a sunat acestei instituțiuni culturale. De fapt deci, totuși are vre-o vină. Și oare care poate fi aceea? Nu poate fi alta, decât tocmai împrejurarea, că corespunde mențiunii sale — organul funcționează bine și tocmai pentru aceea are să fie distrus de părțile morbide, de toxina bacteriei, adevă de boala de care suferă întregul organism al societății. Avea-va oare acest organism atâta putere de viață, încât în lupta dintre sine și boala de care e atacat, să iasă biruitor, și astfel organul să scape nedistrus?! Cum zic, motivele de a crede acest lucru și de a-l spera, lipsesc cu desăvârșire. Așteptăm deci criza, sfârșindu-se cu catastrofa.

Dar e ceva mai mult decât atât! Așa se spune — și cu drept — că învățătorul e sufletul școlii. Corpul însă e organul sufletului. Acum e drept, că corpul fără de suflet nu e nimic. Tot atât de drept e însă și aceea, că nici sufletul, fără de corp, în această lume, nu e de nici o valoare. Va să zică e evident, că moartea acestei școli, e fotodată și moartea noastră, a dascălilor confesionali.

În câmpul perzării deci, în fața furcilor pregătite nouă, puteă-vom noi oare și mai departe să ne achităm de datorința noastră de dascăl? Puteă-vom noi duce până în sfârșit această sarcină, care nu înceată încă de a apăsa umerii noștri, până deodată cu executarea noastră? Pute-riile noastre și întregă mișcarea, nu vor îngheța cu desăvârșire de spaimă și groază?!

...Și totuș, lipetele și tânguirile nimic nu vor puteă ajută, întru nimic nu vor puteă schimbă sentința de moarte a noastră, pe de o parte; iar pe de altă parte demnitătea de om și de bărbat aduce cu sine, ca și moartea s'o înfruntăm cu piept bărbătesc.

În situația actuală deci — în fața furcilor — care e totuș datorința noastră? De sigur aceasta constă întru a înlocui gândul morții, ce ne stăpânește, cu preocuparea de a afla modalitatea, cum, printr'o îndeplinire cât mai conștientioasă și de aci încolo a datoriei noastre, să ne afirmăm, să dovedim lumii, că am merită să trăim și că deci pe nedrept ni-s'au croit furcile. S'o facem aceasta nu numai pentru noi și pentru lume, dar mai vârtos pentru motivul, că acela, care a creat și înlocuit lumea, a lăsat totodată în lume și o lege, o sistemă, în baza careia toate viază și să mișcă, sau cu alte cuvinte, în baza careia se guvernează lumea și încă în cea mai deplină armonie; și abaterea dela aceasta lege, cu alte cuvinte nedreptatea, se răsbună într'un mod cu atât mai amar, cu cât acea nedreptate e mai mare. Va să zică avem datorința, simțul de dreptate și adevăr ne chiamă, ca să ne trudim, căutând modalitatea, cum și în desperația noastră să ne purtăm sarcina cu demnitate până în sfârșit: pentruca astfel fiind cu atât mai mare nedreptatea ce ni-se face, aceasta să tragă după sine într'un mod cu atât mai crud pedeapsa ca răsplată — cu alte cuvinte pentru-ca adevărul și dreptatea să-și poată răsbună cu atât mai aspru asupra celor ce-l calcă în picioare.

Mulți, ezaltați și zăbuniți de groaza morții, nici nu mai știu ce fac. Aceștia, pe titlul de a-și salvă cel puțin coaja de pâne, din adins se aruncă tocmai în lanțurile cursei ce ni-s'a întins. Aceștia uită însă cu totul un lucru; anume, că școala confesională română își are rostul și înțelesul numai până când e de un atare caracter. A încetat să mai fie de caracterul său dela început — ea atunci nu mai poate avea nici un înțeles. Natural deci, că și existența ei să poată fi asigurată numai până la acest punct.

Că în ce chip vor ajunge acei desperați a-și perde, mai înainte decât toți, coaja de pâne. Prin o atare ținută, tocmai că accelerăm lucrurile, pentruca așa mai curând să ajungem la punctul, când școala noastră să nu mai

aibă înțeles, — prin ce, iată că tocmai am periclitat coaja de pâne. Din contră, cu cât e pericolul mai mare, cu atât mai mult să ne strângem rândurile, necercând nici unul a se depărtă, căci tocmai aceea-i perirea lui. Căci e un adevăr, ce trecutul și prezentul atât de mult îl vădește și clarifică, că adecă dacă toți împreună nu pot scăpă, unul singur și așa nu va scăpă. Ori cum s'ar sucl acel unul, ori cum ar vâsca-o, totuș rezultatul e, că cu cât se frământă mai mult, cu atât se departă mai tare de ai săi și cu atât mai mult se apropie de perire.

Acest adevăr să ne servească deci tuturor ca punct de orientare — să ne fie de cinozură.

P. F. D.

Cum prelegea Socrate.

Scopul prelegerilor este ca din ele să-și înmulțască cunoștințele acei cărora li-se prelege. Pentru ca o prelegere să-și ajungă scopul, că adecă acei căror li-se prelege se aperseapă ideile prelese, să și le însușiască în așa mod, ca ele să lase în sufletul lor urme și imbold spre muncă spontană, prelegătorul trebuie să țină cont de forma învățământului: Forma învățământului se numește chipul și felul în care comunicăm elevului cunoștințele, pentruca dânsul să le poată apersepe și asimilă cu conținutul spiritului său. — Forma e de 2 feluri :

I. *Monologică*, când învățătorul enarează continuu, iar elevii îl ascultă, ea are 2 sub specii : a) *acroamatică*, când învățătorul propune fără întrerupere și b) *deictică*, când înv. cele enerate le și arată prin obiecte concrete, iar elevii le întesc. Forma acroamatică are loc la istorie, religione, constituție etc., iar cea deictică la istoria naturală cetire, scriere etc.

A II-a formă a învățământului este cea *Dialogică*, când învățătorul conduce pe elev prin întrebări la aflarea cunoștințelor noi; sub speciile ei sunt : a) *erotematică*, când învățătorul întreabă, iar elevii răspund și b) *converzativă*, numită și Socratică, dela maestrul său Socrate, care a întrebuițat-o cu deosebită dibăcie, despre ce voi arăta un exemplu, dar mai nainte să ne reînprospătăm puțin în memorie biografia lui. — Socrate s'a născut la 470 nainte de Cristos în Athena. La început a învățat sculptura, măestria tatălui său, mai târziu însă a părăsit aceasta meserie. Impărtășindu-se de o creștere bună și ocupându-se mult cu filozofia, își aleasă ca deviza vieții sale : »Cum trebuie să trăiască omul, dacă din punct de vedere moral voiește să trăiască bine și fericit«. Pentru ajungerea acestui scop, instruă pe toți, dar totuși și-a căștigat mulți contrari. Ideia principală a învățăturilor sale

a fost, că ordinea ce există în natură dovedește, că trebuie să fie o ființă puternică, înțeleaptă, care a creat aceasta lume.

Învățăturilor lui i-au urmat mai mulți învățăcei, cari au și eternizat învățăturile sale. Socrate însuși nimic n'a scris, ci învățăturile sale la predă cu graiul viu, pe piețele Athenei. — Pe cât îl iubiau elevii, pe atât îl invidiau dușmani, cari neputându-și răzbună contra lui altcum, continuu îl batjocoreau.

Figura lui se zice, că era foarte acomodată spre batjocură. Capul era pleșuv, lat, nasul pis și întregă înfașurarea externă eră diformă, mersul greoi; când mergea, de multeori stătea în loc și cugeta; în astfel de momente pe nime nu observă. Ca soldat se zice, că odată oprindu-se într'un loc, o zi întregă nu s'a mișcat de acolo; soldații stăteau în jurul lui privind curioși, dar el nu i-a observat.

Batjocurile îndreptate contra lui erau numai rezultatul invidiei, mai târziu toți s'au convins despre înțelepciunea lui, ba chiar și pe altarul mănăstirei din Delfi era scris principiul lui Socrate: »Cunoaște-te pe tine însuți«. Dușmani s'a câștigat Socrate, fiindcă în prelegerile sale sbiciuia pe contemporani pentru credințele deșarte, despre zei. Pentruce mai târziu fiind acuzat, ca contrar zeilor, fu silit a bea paharul cu venin.

În prelegeri folosiă metoda analitică cu multă dibăcie, combatând pe toți; ei singur presupunea despre sine, că nu știe nimic și voiește a învăța dela ascultători.

Ca exemplu despre prelegerile sale, ne servește, dintre cele multe ceia avută cu Aristodemos, care nu credea în zei, cătră care — întâlnindu-l odată — grăiește astfel:

Spune-mi Aristodemos, există astfel de om, pe care tu îl admiri pentru bravura sa?

— Da, există.

— Ia numește-mi, rogu-te, un atare.

— D'apoi pe Homer îl admir pentru poeziile epice, pe Sophokles pentru tragedii, iar pe Polykletos pentru sculptura în piatră.

— Oare pe cine admiri tu mai mult, pe aceia, cari produc chipuri fără minte și simțiri, sau pe aceia, cari produc ființe raționale și active?

— Natural, pe făptuitorii animalelor vii, dacă acestea nu din întâmplare, ci minte rațională le produce.

— Sunt unele lucruri a căror scop productiv nu se poate cunoaște, dar sunt și de acelea, a căror folos e public, pe cari le conzideri produse din întâmplare și pe cari ca produse raționale?

— Fără îndoială acele, cari au scop folositor, sunt produse raționale.

— Nu crezi dar, că acel, care a creat pe cel din tăiu om, i-a creat, spre scop folositor, diferitele simțiri? Ochii, pentruca lucrurile vizibile să le vadă; urechile, pentruca cele auzibile să le audă. S'apoi mirosurile — oare ce folos ar avea, dacă n'am avea nas? Știream ce e dulce și ce e acru, cunoașteam plăcerea gusturilor, dacă limba n'ar decide asupra lor? Mai departe nu crezi, că providința ne-a îngrijit ochii, acest slab organ pleoapele, cari, ca niște uși, să deschid, când trebuie să vedem, iar când dormim, se închid. Cu genele, ca și cu o sită i-a apărut contra vânturilor, de asupra lor a așezat sprincenele, ca sudorile, ce curg de pe frunte, să nu-i vateme. Urechea continu absoarbe tonuri și nici odată nu să umple? Dinți din nainte la toate animalele servesc spre sfășiere, pe când măselele spre mestecare? In fine gura, cu care toate animalele își iau nutremântul necesar, a așezat-o în vecinătatea ochilor și a nasului, din contra toate intestinele față de cari omul are aversiune — le-a așezat departe de orice simț. — La toată aceasta bună îngrijire poți dubită, că e numai din întâmplare sau e product rațional.

— O nu, dacă așa privim omul în adevăr, se vede a fi creațiunea unui măestru înțelept și iubitor.

— Pe tine te ții ființă înțeleaptă, așa e? Dar afară de tine crezi, că alt undeva numai există minte?

— Știi tu, că din prăvușul inmenz ce pârțicică neînsemnată să află in tine și din umezala mării cât de

puțin; tocmai așa și din celelalte, din mulțimea colosală a lucrurilor cât de puțin e înăscut în tine?

— E de crezut dar, că altundeva mai multă minte nu există și din întâmplare tu ai răpit toată mintea pentru tine, iar ordinea nenumăratelor corpuri cerești susține un ce fără minte?

— Eu în adevăr așa cred, pentru că nu le văd conducătorul, până când aici, jos, la toate le văd maestrul.

— D'apoi că nici sufletul nu ți-l vezi măcar e stăpânul și conducătorul trupului tău. După acestea și aceia o poți zice, că nici tu însuși nu faci nimic în mod rațional, ci numai din întâmplare.

— Linștește-te Socrate dragă; nu neg eu existența zeilor, dar îi privesc, cu mult mai superiori de cât să fie avizați la cinste din partea mea.

— Pe cât sunt de superiori, totuși te țin demn a-ți purta grija, cu atât mai vărtos ar trebui să-i cinstești.

— Crede-mă, dacă a-ș putea crede, că zeii să interesează de noi, cinstea față de ei n'ar întârziă.

— Dar tu așa crezi, că nu să interesează de noi? Dintre toate animalele omului i-au dat stătura cea dreaptă a corpului, ca să poată privi înainte, să poată privi la ceriu și ca mai ușor să se poată apăra contra tuturor împedimentelor: picioare a dăruit tuturor animalelor, dar mâni numai omul are, cu care face toate, prin ce să deosebește de celelalte animale; limbă de asemenea avem cu toții dar numai limba omului e în stare, că mișcându-se, să producă tonuri, cu ajutorul cărora exprimă ceiace voiește a împărtași altora.

Zei nu s'au îngrijit numai de trupul nostru, ci ce e mai principal, ne-a dăruit suflet prin care avem idee despre existența zeilor, cari sunt alcătuitoarii acestei lumi frumoasă și regulate. Cari animale cinstesc pe zei afară de om? Care suflet știe a lua începutul foamei și a setei, a frigului și a căldurii? Care știe vindeca morb, augmentă puterea corporală, a desvoltă știința sau a-și inprimă în memorie ceiace vede, aude sau învață.

— Nu vezi, că omul așa trăiește între celelalte animale — ca un zeu — atât difere de ele corporal și spiritual? Pentrucă dacă ar și avea atare animal, cu trup de bou, mintea omului — voința lui și așa nu ș'ar pute-o îndeplini. Și dacă ar avea careva mâni, fără rațiunea omenească, ce ar câștiga cu ele? Apoi tu, căruia ți-a dat ambele facultăți, totuși susții, că zeii nu se înteresează de noi. Ce să facă, ca să te poată convinge despre ocrotirea lor?

— Trimita-mi și mie, precum zici despre tine, sfătuitori, cari să-mi aducă la cunoștință ce am de făcut și de ce să mă las?

D'apoi, dacă ei răspund la întrebările Atenienilor prin povestiri, nu crezi, că și ție îți sună?

Și nu-ți sună și ție, când grecilor și omenirei întregi prin semne extraordinare le prezintă viitorul? Poate numai de tine nu să interesază și numai pe tine te eschid de sub ocrotirea lor? S'au aceia susții, că zeii ar fi plantat în noi credință numai că dela ei depinde soarta bună ori rea și ce crezi, dacă ar fi așa sub decursul timpului toți oamenii s'ar fi înșelat în aceasta fără să fi observat? Nu vezi, că instituțiunile cele mai stabile ale omenirei, statele și asociațiunile de popoară, țin mai credincios la zei și cel mai inteligent ev e totodată și cel mai temător de zei?

— Cugetă dragă Aristodemos, că și sufletul tău după placul lui își conduce locuința, adevă trupul tău, tot asemenea cred, că mintea așezată în univers toate le rânduește conform chipzuintei sale. Nu-ți pară că ochiul tău poate vedea 2 studii, iar zeii nu sunt în stare a privi toate cu o privire, că sufletul tău să poate cugetă odată despre ce să întâmplă în jurul nostru în Egipt și în Sicilia (cele mai depărtate țări cunoscute de greci), iar mintea zeilor nu e în stare se cugete despre toate odată.

Dacă însă așa, ca la oameni, bunavoință cu bunavoință, cinste cu smerenie, înțelepciunea cu cererea de sfaturi, ai urmat-o și la zei, ca prin aceasta oare nu ți-ar da sfaturi asupra lucrurilor tănuite oamenilor, vei experia, că zei-

tatea e o pulere supremă, că într'un minut toate vede, aude în tot locul, e prezentă și tuturor le poartă de grije.

Așa, zicea el și așa efect a avut asupra prelinului său, că nu numai naintea oamenilor, ci și în singuritate se reținea dela lucruri contrare zeilor, urâte și fără dreptate, pentrucă s'a convins, că omul nici o lucrare de a sa nu o poate ascunde din naintea zeilor.

Dacă vom căută, că dintre formele învățământului, care este mai recomandabilă pentru învățător, vom afla, că fiecare formă, aplicată la locul său, va produce efectul dorit. Fără îndoială însă, ca forma dialogică e mult mai superioară formei monologice, nu pentrucă doară elevii ar înțelege mai bine prelegerea, ci pentrucă prin întrebări îi conducem, ca ei însuși să afle adevărul, adecă le dăm teren de cugetare, îl învățăm a cugeta independent, prin ce desvoltăm mai intenziv inteligența și lucrarea spontană a elevilor. Nu sunt primul, care arat superioritatea acestor forme, ba chiar aici, în sinul nostru, am auzit de nenumărate ori vorbindu-se despre însemnătatea ei și chiar pentrucă am auzit vorbindu-se despre ea am cugetat, că arătând prin exemplu la ce rezultat a ajuns cel care știă întrebuița aceasta formă, să ni-l luăm de exemplu, nizuindu-ne a ne apropiă măcar de dibăcia cu care Socrate întrebuița această formă a învățământului în prelegerile sale.

Teodor Mariș.

Istoria școlii române din Măderat.

Schiță monografică.

(Continuare.)

Încât privește materialul propus la diferite clase precum și timpul cum s'au propus acel material vom lăsa să urmeze schițarea lui, luând de măsură acești 25 de ani din urmă și cu puțină osebire¹⁾ vom notă progresul dela toate clasele :

Materialul de învățământ a fost propus după »ordul oarelor« staverit de Veneratul Cons. diecezan din Arad încă în a. 1879 și în acelaș mod s'a împărțit timpul până la a. 1888, propunându-se :

1. Religia	la săpt. 4 ore.
2. Exerciții intuitive	» » 2 »
3. Limba română, Cetirea și Gramatica	» » 5 »
4. » maghiară	» » 3 »
5. Matematica	» » 6 »
6. Geografia și Istoria patriei	» » 2 »
7. Istoria naturală, Fizica și Economia	» » 1 $\frac{1}{2}$ »
8. Cântarea (bisericească și națională)	» » 1 $\frac{1}{2}$ »
	<hr/>
	la olaltă » » 25 »

+ 1 oră de gimnastică dela martie—iunie.

Materialul de învățământ — afară de anii școlastici 1884/5 și 1885/6 — a fost eshauriat după cum a prescris planul de învățământ edat de forurile diecezane.

În anul școlar 1884/5 au fost înmatriculați 116 prunci²⁾ cari au fost împărțiți în 4 clase și anume: cl. I 50 elevi, cl. II 28 elevi, cl. III 22 elevi, cl. IV 16 elevi, cari au rămas până la finea anului școlar ce s'au închiat la 11/23 iunie fiind prezenți 52 elevi³⁾

¹⁾ Strămutându-se învățătoarele dela școala de fete adeseori, datele statistice ori s'au neglijat ori s'au perdut, căci nu se află urma pentru toți anii.

²⁾ Tot ce s'a spus mai înainte.

³⁾ Numărul de 52 elevi prezenți apare curios față de cel înmatriculat, dar așa ea datina mai înainte, că ori să fie la examen de tot puțini elevi, ori nici unul.

Notele finale au fost următoarele :

Clasa I, 2 elevi cu *laud.*, 12 cu *bun*, 21 cu *suf.* și 15 *nesuf.*
 » II, 4 » » » 9 » » 10 » » » 5 »
 » III, 3 » » » 6 » » 8 » » » 5 »
 » IV, 2 » » » 7 » » 2 » » » 5 »

În toate clasele (I—IV) 11 elevi cu *laud.*, 34 cu *bun* 41 cu *suf.* și 30 *nesuf.*

În decursul anului școlar au fost 312 (156 zile) prelegeri cotidiene, iar repetițiune cu adulți nu s'a ținut.

În anul școlar 1885/6 au fost înmatriculați la școala de băieți 120 școlari, cari au fost împărțiți în 5 clase și anume: cl. I 70 elevi, cl. II 23, cl. III 14, cl. IV 10, cl. V 3, cari au rămas până la finea anului școlar, ce s'a încheiat la 9/21 iunie, fiind prezenți la examen 57 elevi.

După capacitate au fost clasificați în următorul mod :

Clasa I, 7 elevi cu *laud.*, 20 cu *bun*, 18 cu *suf.* și 15 *nesuf.*
 » II, 2 » » » 10 » » 8 » » » 3 »
 » III, 3 » » » 6 » » 3 » » » 2 »
 » IV, 2 » » » 6 » » 2 » » » — »
 » V, 1 » » » 2 » » — » » » — »

În toate clasele 15 elevi cu *laudabil*, 44 cu *bun*, 41 *suf.* și 20 *nesuf.*

Prelegeri cotidiene s'au ținut 166 de zile (sau 332 prelegeri), iar absenții au fost 7712. Dintre elevi unul singur a fost care n'a absentat de loc nici o zi, iar șapte cari au absentat mai puțin de o săptămână, ceilalți au absentat toți, având altul și 160 de absenții; deci cercetarea prelegerilor a fost de mijloc.

În acest an s'a început a se ținea școală de repetiție, înscriindu-se 12 elevi. De tot au fost 30 prelegeri de repetiție.

Tot în acest an s'a început școala privată cu limba de propunere maghiară la care au fost 2 elevi.

În anul școlar 1886/7 au fost înmatriculați 122 elevi, împărțiți în 5 clase precum urmează: cl. I 67 elevi, cl. II 28 elevi, cl. III 15 elevi, cl. IV 7 elevi, și cl. V 5 elevi, dintre cari în decursul anului au răposat 2, iar 8 au trecut

În decursul anului la școala privată, au mai rămas deci 112 elevi, dintre cari în ziua de 11/23 iunie au făcut examenul de încheiere 60 elevi.

Elevii, după capacitate, au obținut următorii calculi anuali:

Clasa I,	6 elevi cu <i>laud.</i> ,	16 cu <i>bun</i> ,	25 cu <i>suf.</i> și	14 <i>nesuf.</i>
» II,	4 » » »	5 » »	10 » » »	7 »
» III,	1 » » »	3 » »	9 » » »	— »
» IV,	2 » » »	3 » »	2 » » »	— »
» V,	2 » » »	3 » »	— » » »	— »

În toate clasele 15 elevi cu *laudabil*, 30 cu *bun*, 46 cu *suficient* și 21 cu *nesuficient*.

În decursul anului s'au ținut 320 prelegeri cotidiene.

Absenții în decursul anului au fost 7316 la cari au contribuit toți obligații nefiind nici unul, care să nu absenteze. Cercetarea prelegerilor a fost mijlocie. Cea dela repetiție a fost slabă, ținându-se abia 20 prelegeri.

În anul școlar 1887/8 au fost înmatriculați 120 elevi, împărțiți în 6 clase și anume: cl. I 56 elevi, cl. II 25, cl. III 16, cl. IV 15, cl. V 5, și în cl. VI 3 elevi, dintre aceștia 3 au răposat, iar 18 au rămas dela școală din cauza vărsatului și a difteriei.

Lățindu-se epidemă vărsatului prelegerile s'au sistat la 1 iunie, dar cu toată sistarea, s'au ținut în decursul anului 320 prelegeri (160 zile) și, tocmai eră făcută clasificarea finală a elevilor, care a fost următoarea:

Clasa I,	6 elevi cu <i>laud.</i> ,	6 cu <i>bun</i> ,	19 cu <i>suf.</i> și	9 <i>nesuf.</i>
» II,	8 » » »	10 » »	2 » » »	1 »
» III,	4 » » »	5 » »	6 » » »	— »
» IV,	5 » » »	7 » »	2 » » »	— »
» V,	2 » » »	2 » »	1 » » »	— »
» VI,	3 » » »	— » »	— » » »	— »

În toate clasele 28 elevi cu *laud.*, 30 cu *bun*, 30 cu *suf.* și 10 *nesuf.*

În anul 1888 s'a cores „planul de învățământ“ introducându-se material de limba maghiară mai mult ca în cel vechi și după ordul orelor prevăzut în acesta s'au

predat și materialul până în 1904, când apoi s'a introdus. »Planul de învățământ« votat și aprobat de »Congresul național« din Sibiiu la 8/21 octomv. 1903, care e obligator pentru întreaga provincă mitropolitană. Materialul s'a propus astfel :

Religia	3 ¹)	ore	la	săptămână.
Exerciții intuitive	2	»	»	»
L. rom. (Cetire și Gramat.)	5	»	»	»
Limba maghiară	3 ¹ / ₂	»	»	»
Matemstica	5	»	»	»
Geografia	1	»	»	»
Istoria și Constituția	1 ¹ / ₂	»	»	»
Istoria naturală	1	»	»	»
Fizica	1	»	»	»
Economia	1	»	»	»
Cântarea	1	»	»	»

Total 25 ore la săptămână.

În anul școlar 1888/9 s'au ținut 326 prelegeri (163 zile) cotidiane și 48 de repetiție. Examenul final s'a ținut la 5/17 iunie.

Cu finea anului au rămas 97 elevi împărțit în 5 cl. și anume:

Clasa I,	7 elevi	cu	<i>laud.</i> ,	21	cu	<i>bun</i> ,	7	cu	<i>suf.</i>	și	13	<i>nesuf.</i>
» II,	5	»	»	»	6	»	»	6	»	»	»	2
» III,	4	»	»	»	7	»	»	3	»	»	»	2
» IV,	5	»	»	»	4	»	»	2	»	»	»	1
» V,	1	»	»	»	2	»	»	—	»	»	»	—

Suma 21 elevi cu *laud.*, 40 cu *bun*, 18 cu *suf.* și 18 *nesuf.* Elevi de repetiție au fost 36 (cl. VI 9, cl. V 10, cl. IV 5, cl. III 8 și cl. II 4).

În anul școlastic 1889/90 au fost înregistrați 117 elevi împărțiți în 6 clase, dar ivindu-se de nou *morburile vârsatul* și *difteria*, iar mai târziu și *influența*, prelegerile s'au

) În lunile de primăvară în fiecare săptămână au mai fost câte 1 oră gimnastică, 1 cântare și desemn încă 1 oră.

sistat pe 2 rânduri; s'au ținut numai 129 prelegeri cotidiene, iar examen final n'au fost. La școala de repetiție s'au ținut 35 prelegeri.

În anul școlar 1890/91 au fost înregistrați 112 elevi, cari toți au rămas până la finea anului și au obținut următoarele note:

Clasa	I.	8 elevi cu <i>fourte bine</i> ,	7 cu <i>bine</i> ,	19 cu <i>suf.</i> ,	17 cu <i>nesuf.</i> ,	= 52
"	II.	2 " " " "	7 " " "	6 " " "	14 " " "	= 29
"	III.	— " " " "	7 " " "	7 " " "	6 " " "	= 20
"	IV.	3 " " " "	3 " " "	2 " " "	— " " "	= 8
"	V.	— " " " "	3 " " "	— " " "	— " " "	= 3
"	VI.	1 " " " "	— " " "	— " " "	— " " "	= 1
de toți	14	" " " "	27 " " "	34 " " "	37 " " "	=112

Zile de prelegere au fost 164 (328 prelegeri) la cotidiană, iar la repetiție 42 prelegeri cercetate de 47 elevi. Absenții au fost 11.875, dintre cari numai 1301 au fost scuzate. Examenul s'a ținut la 3 iunie. Prezenți au fost 76 elevi.

În anul școlar 1891/2 au fost înregistrați 108 de copii împărțiți în 6 clase și anume: cl. I 47 elevi, cl. II 28 elevi, cl. III 20 elevi, cl. IV 7 elevi, cl. V 5 elevi, cl. VI 1 elev, iar la repetiție 20 elevi, împărțiți în 4 clase (I—IV), cari la finea anului au obținut următorii calculi:

Din religie	38 f. bine,	31 bine,	31 suf.,	8 nesuf.	} Școala cotidiană	10 f. bine	11 bine,	7 suf.
L. română	21 " "	34 " "	40 " "	13 " "		4 " "	12 " "	4 " "
L. maghiară	2 " "	10 " "	21 " "	10 " "		3 " "	1 " "	9 " "
Aritmetica	15 " "	43 " "	41 " "	9 " "		3 " "	10 " "	7 " "
Geografia	3 " "	7 " "	9 " "	14 " "		— " "	— " "	— " "
Istoria	1 " "	3 " "	4 " "	9 " "		2 " "	6 " "	11 " "
Ist. naturală	1 " "	2 " "	8 " "	2 " "		— " "	— " "	— " "
Fizică	— " "	— " "	3 " "	2 " "		} Școala de repetiție.		
Economia	6 " "	8 " "	15 " "	3 " "				
Desemn	— " "	2 " "	11 " "	— " "				
Cântare	7 " "	27 " "	25 " "	— " "				
Gimnastică	10 " "	38 " "	12 " "	— " "				

Prelegeri s'au ținut 338 (169 zile) cotidiene și 44 de repetiție. Absenții au fost 10.183. Prezenți la examenul ținut la 2 iunie au fost 84 elevi, (din cari au răposat 5). În acest an s'a pus bază „Bibliotecii populare“.

În anul 1892/3 au fost înregistrați 129 băieți împărțiți în 6 clase, anume: cl. I 50, cl. II 32, cl. III 21, cl.

IV 16, cl. V 3, cl. VI 2, = 124 elevi. Sistându-se prelegerile din cauza morbului epidemic, examen nu s'a ținut. Prelegeri au fost 310 cotidiane și 45 de repetiție. Absenții au fost 11333.

În anul școlar 1893 4 au fost înregistrați 135 școlari împărțiți în 6 clase precum urmează: cl. I 55 elevi, cl. II 36 elevi, cl. III 20 elevi, cl. IV 20 elevi, cl. V 2 elevi, cl. VI 2 elevi, cari toți au rămas până la finea anului, obținând din felurite obiecte de învățământ calculii următori:

Religia	38 cu <i>f. bine</i> , 43 cu <i>bine</i> , 41 cu <i>suf.</i> și 13 cu <i>nesuf.</i>
Limba română	23 " " 33 " " 51 " " " 28 " "
Limba maghiară	6 " " 25 " " 25 " " " 29 " "
Exerc. și Gramat.	19 " " 41 " " 44 " " " 36 " "
Aritmetică	22 " " 31 " " 41 " " " 36 " "
Geografie	9 " " 11 " " 16 " " " 8 " "
Istoria patriei	7 " " 7 " " 6 " " " 4 " "
Istoria naturală	} 3 " " — " " 1 " " " — " "
Fizica	
Economia	7 " " 15 " " 21 " " " 1 " "
Caligr. și desen	11 " " 30 " " 33 " " " — " "
Cântare	9 " " 18 " " 17 " " " — " "
Gimnastică	15 " " 42 " " 18 " " " — " "

Prelegeri s'au ținut: 318 cotidiane și 44 de repetiție, acestea cercetate de 35 elevi împărțiți în 5 clase (II—VI). Prelegerile au fost cercetate de 71⁰/₀ regulat, de 20·5⁰/₀ neregulat, iar 8·5 nici decât din numărul obligațiilor de toate zilele. Tot aceștia au absentat la olaltă 11638 absenții din care 4755 scuzate, iar 6883 nescuzate. Pentru absențare nemotivată au fost arătați 50 elevi, cari au fost pedepsiți cu suma de 84 cor. *Examenul s'a ținut la 13 25 iunie.* Prezenți 90 elevi.

Anul școlar 1894 5 a fost cel mai bogat în obligați, căci a avut 152, dintre cari au rămas până la finea anului 151 copiii. Au fost împărțiți în 6 clase: cl. I 53 elevi, cl. II 33 elevi, cl. III 34 elevi, cl. IV 15 elevi, cl. V 9 elevi și în cl. VI 2 elevi, cari cu finea anului școlar au obținut următoarele note:

Religia	34	cu f. bine,	57	cu bine,	42	cu suf. și	16	cu nesuf.
Limba română	29	"	"	46	"	"	62	"
Limba maghiară	4	"	"	22	"	"	50	"
Exerc. și Gram.	33	"	"	51	"	"	42	"
Aritmetică	26	"	"	48	"	"	46	"
Geografie	9	"	"	21	"	"	26	"
Istoria patriei	4	"	"	6	"	"	9	"
Istoriă naturală	4	"	"	7	"	"	12	"
Fizică								
Economie	5	"	"	27	"	"	32	"
Caligr. și desen	14	"	"	47	"	"	36	"
Cântare	12	"	"	23	"	"	28	"
Gimnastică	11	"	"	22	"	"	26	"

Prelegeri cotidiene au fost 352 (176 zile) cercetate regulat de 78·6⁰₀, nereg. de 19⁰₀ și nici cum de 2·4 din numărul elevilor. Prelegeri de repetiție au fost 51, cercetate de 36 elevi, (cl. VI 10 elevi, cl. V 9 elevi, cl. IV 11 elevi și cl. III 6 elevi), reg. 46·5⁰₀, nereg. 17·8 și 35·7⁰₀ nici decât. Absenții cotidiene au fost 10·284, scuzate 4174, nescuzate 6110.

Examenul final s'a ținut în 6 18 iunie fiind prezenți 133 elevi (cl. I 45, cl. II 28, cl. III 34, cl. IV 14, cl. V 9, cl. VI 2).

(Va urma).

INFORMAȚIUNI.

Reuniunea noastră la mormântul lui Șaguna.

Duminecă și Luni, 4/17 și 5/18 oct. a. c., să vor țineă în *Sibiiu* și *Reșinari* frumoase sărbări din incidentul împlinirii unui centenar dela nașterea Marelui Arhiereu *Andrei* *Baron de Șaguna*. La aceste sărbări Reuniunea noastră învățătoarească încă va fi reprezentată prin prezidentul *Iosif Moldovan* și secretarul general *Dimitrie Popovicu*. Tot asemenea vor fi reprezentate acolo și Reuniunile surori dela *Caransebeș* prin prezidentul său *Gheorghe Jian*, dela *Timișoara* prin prezidentul său *Iuliu Vuia* și dela *Oradea-mare* prin prezidentul său *Vasile Sala*.

Asupra acestor sărbări mari și frumoase vom publică raport amănunțit în numărul viitor.

Excursiuni didactice. Corpul didactic a învățătorilor primari din județul Prahova-România a făcut în anul acesta o excursiune didactică-istorică în Bulgaria, la locurile unde s'au purtat acum 30 de ani crâncenile bătăi, în care au curs și oroiu atâta sânge românesc, ca se elibereze pe alții (?) de sub jugul greu... al robiei, din care și ei au avut o parte... Nepreocupat judecând acestea excursiuni, îți vine să faci concluzia, că au cu mult mai mare înțeles, decât anumite conferințe și congrese unde se desfășură patimi și se arată ambițiuni fără de nici un rost.

Învățătorii prahoveni au fost primiți în triumf pretutindenea, atât în țară, la *Giurgiu* — loc memorabil din 1878 — cât și în Bulgaria, unde întru adevăr au fost primiți ca fii acelora, cari au vărsat sângele din acărui aburi și grăsime a răsărit libertatea poporului bulgar și independența Bulgariei. — *Plevna* și *Grivița*, cu împrejurimile, au reamintit zilele de vitejie și lacrimi de durere pentru cei remași fără de ai lor.

După atâta ani însă — *Bulgarii* — au dovedit ce poate să facă un popor doritor de înaintare și propășire. Câmpiile sterpe și râpele sălbatice de pe atunci, astăzi sunt prefăcute în tot

atâtea grădini de admirat, iar armăturile remase, pe câmpul de rebel, desfătează ochii. Cele ale Invingătorilor — Rușilor și Românilor — îmbogățesc muzeele așezate pe acelea locuri, iar ale Turcilor asupritori, împodobesc grilajele și porțile grădinilor, ca să vadă lumea cum se schimbă cursul vremii, căci stăpânitorul poate să ajungă și călcat.

După cum aflăm din știrile publicate în revistele de dincolo, în Bulgaria — E. s'au pus fraților excursioniști la dispoziție tot — gratis — tremuri, ospătarii, nutrire, așa, că s'au simțit ca la dânsii acasă. — Revizorul — s'au cum am zice noi, inspectorul de școale județian, i-a condus ca pe frații săi, ba poate mai mult, ca și pe fii săi.

Și, judecând serios, să nu-ți vină să condamni momentul când cugeți, că tu, învățătorul român de aici, ești lăsat în voia sorții : Să faci ce vrei, și, să faci alții cu tine ce le place ?

Adunarea generală a reuniunii învățătorilor români gr.-or. din dieceza Caransebeșului a fost convocată la ședința pe ziua de 28 sept. (11 oct. n.) în comuna Cacova.

Programul — împărțit pe două ședințe — e destul de vast și interesant. Ni-ar plăcea, dacă delegatul reuniunii învățătorilor aradani ni-ar face un raport cât mai lămurit despre activitatea acestei reuniuni surori — mai bătrâne.

Ședințe de comitet. Comitetul central al reuniunii învățătorilor bihoreni a fost convocat la ședință în Oradea-mare pe ziua de 17/30 sept. pentru a rezolvă afacerile de urgență și a desige ținerea adunării generale.

Tot la 17/30 sept. și-a ținut ședința și *comitetul central al reuniunii învățătorilor aradani*, din dreapta Murășului, pentru a rezolvă deciziunile aduse de adunarea generală ținută în săptămânile trecute.

Adunarea generală a fondului de teatru român s'a ținut în Alba-Iulia la 12 sept. A participat lume multă. Cu aceasta ocaziune s'a încasat pe sâma fondului 19.700 cor. din care singur dr. I. Mișu președinte a solvit 10000 cor.

Congres didactic. Învățătorii aromâni din Turcia, au ținut primul congres didactic. A fost o bucurie nemărginită

când s'au văzut toți luptătorii laolaltă. Până nu de mult, nu se puteau întâlni doi cu doi fără ca să nu fie luați la țintă de către dușmanii neamului lor, — astăzi, având și Turcia constituție, popoarele resuflă mai ușor, având teren liber, ca fiecare cetățean să se cultiveze cum îi place. Congresul s'a ținut în Bitolia, — centrul provinciilor locuite de Aromani — sub conducerea inspectorului general al învățământului dl V. Tăut și au luat parte aproape toți membrii aromani ai corpului didactic.

Descoperirea „Polului nordic“. Face mare senzație comunicarea exploratorului american dr. F. Cooch, cumcă după mare greutate și cumplite ostenele ar fi descoperit „polul nordic“ — la 21 apr. 1908 — după care mulțime de indivizi de de zeci de ani se luptă să-l afle și nu le-a succedat; ba unii, ca Andree și Lohsohn au plătit cu viața cetezanța lor. Expediția s'a făcut peste insula Grönlanda, pe gheață, în sănii trase de câni și însoțite de eschimoși, pe un frig teribil de peste 40 grade. Până la pol — care la putut cunoaște după instrumentele de observare și învârtirea curenților de aer — au ajuns în 90 de zile, iar îndărăpt — dând peste abtacule de necrezut au călătorit 9 luni de zile, deci i-a trebuit dus și re'tors un an de zile.

Tot pe acest timp, alt cetezător, anume, *Peary* tot american — de altcum dușman de moarte alui Cooch — a plecat pe dealta parte la „Pol“ și susține, că dânsul l-a descoperit, contestând lui Cooch, că ar fi fost vre-o dată până la pol, ci că numai 'și aroagă vredniciei, cari nu le merită. De aici apoi lumea savantă s'a împărțit în două tabere: una pentru *Cooch* — ascultându-i istorisirile de expediție, iar alta care sprijinește pe *Peary* zicând, că acesta e adevăratul exploator. La ce sfârșit vor ajunge discuțiile nu se știe...

Cucerirea aerului. Acuș nu vom mai aveà lipsă, ca să mergem pedestrii, dar nici cu trenurile ori autobusele, pentru că ne vom folosi de invențiile cele mai nouă, de mașinile de sburat, de așa numite *aeroplane*. Ne vom gândi ceva la moment și numai decăt ne înălțăm în carul de foc, iar în al doilea moment cine știe unde vom ajunge. Neamurile streine au atâta *aviatori* ca și când invenția ar fi de zeci de ani. Sancto Dumont, Bleriot,

Farman etc., pun lumea în mirare... Noi Românii, afară de harnicul aviator *Vuia* din Paris, avem numai pe oficerul „Golescu“, ing. E. Mărdărescu și Vlaicu (Orestia).

Societatea de lectură a desp. ped. dela institutul gr.-or. rom. din Arad, s'a constituit pe anul școlar 1909/10, în ședința ținută la 9/22 sept. 1909, sub prezidiul P. C. S. DI Roman R. Giorogariu, director seminarial, în modul următor:

Președinte: Avram Sedian profesor, v.-preș.: George Olariu ped. c. IV, secretar: Grigorie Ardelean ped. c. III, notar I: Mihaiu Bocșa ped. c. IV, notar II: Vasile Drincu ped. c. III, cassar: Petru Dulhaz ped. c. III, controlor: Teodor Baloșiu ped. c. IV, bibliotecar: Ioan A. Costan ped. c. IV, arhivar: Emilian Cătană ped. c. III. Comisia literară: Iosif Chișiu ped. c. IV, Eugen Spinanțiu ped. c. IV, Crăciun Lerințiu, Constantin V. Fărcașiu ped. c. III, Mihaiu Pleșiu ped. c. II, Teodor Selejan ped. c. I. Comisia muzicală: Virgiliu Lugojan ped. c. IV, Miron Herețiu ped. c. III, Valeriu Popoviciu ped. c. II, Nicolae Barbu ped. c. I. Comisia revizoară: Augustin Pop ped. c. IV, Ioan Petroviciu ped. c. III. Arad, la 16/29 sept. 1909. George Olariu v.-președinte. Grigorie Ardelean secretar.

„**Corul tipografilor români din Arad**“ a donat Reuniunii noastre învățătorești 35 cor. din venitul curat al unei petreceri ce a arangiat, ca premiu, pentru acel învățător, carele în anul școlar curent să va distinge întru instruarea analfabeților. Primească mulțumitele noastre sincere, pentru interesul cald ce-l poartă, nizuințelor noastre, pentru cultura neamului.

Indreptare. În numărul trecut al acestui organ — la informațiuni — s'a strecurat știrea greșită, că la înmormântarea preotului Drăgancea din Gașa ar fi cântat corul teologilor din Arad, — până când faprice a cântat corul improvizat al învățătorilor din tractul Șiria, condus de inv. Liviu R. Papp.

Completare. În raportul nostru general, publicat în nr. 8 al acestui organ, s'a strecurat o mică greșală, neamintindu-să, că în despărțământul protopopesc Boroșineu cassar e *Ioan Marta*

Inv. în Șepruș și bibliotecar *Vasilie Augustin*, inv. în Boroșineu, ceia-ce prin aceasta completăm.

Solviri. *Abonamente* au solvit: Cornel Lazar protopop 8 cor. Enea Joldea 12 cor. Ioan Ardelean, Vasile Augustin, Ioan Cădar, Nicolae Lazarescu Șiria și Mihaiu Mihuțiu câte 5 cor. Aurel Micloși 1 cor. 25 fil.

Taxe de membrii: Enea Joldea 10 cor. Vasile Augustin și Mihaiu Mihuțiu câte 2 cor.

Revistă pedagogică.

Pedagogia experimentală. Anul II. Nr. 4. Redactori: I. Ciocârlie și G. A. Antonescu. Are următorul sumar: Permutarea învățătorilor ca pedeapsă de *N. Cosăcescu*. Desemnul în școala primară de *I. Ciocârlie*. Cărțile de citire de *G. A. Antonescu*. Noua programă a desenului pentru învățământul primar în Franța de *Colnic*. Superioritatea exemplului în educațiune, față de perceptive în mărime de *Elena Th. Petrescu*. Presa pedagogică didactică de *A. Cronica învățământului primar* etc. Informațiuni. Poșta redacției și administrației.

Stăruința, apare în Ploești. Nr. 4—6. Anul II., are următorul sumar: Aplicarea principiilor psihologice în predarea diferitelor obiecte de învățământ de *M. Nicolescu*. Radu Novian de *Radulescu Motru*. O excursiune istorică de *C. Ionescu-Lungu*. Impresii din Bulgaria de *G. Petrescu*. Învățământul din Olanda de *M. Timuș*. Învățătorii și politica de *V. Bilciurescu*. Vacanța Crăciunului de *G. Popescu*. Cutremururile de pământ de *G. Aldescu*. Jocuri școlare de *Paul I. Pavlov*. Frumseța poeziilor populare de *Ana Panaitescu*. Luxul e sărăcie de *Alexandrina Popescu*. Tuberculoza, conferință de *D. Nicolau*. Pe drum în lume (schiță) de *P. G. Radulescu*. Știri D. C. I. L.

Vatra școlară, (sosiți târziu numai doi numeri). Nr. 6. Anul II, are următorul cuprins: dr. *Petru Șpan*. — Vacanțele *P. Cociș* — Indeterminismul și determinismul la voința omului. *Tr. Ș.* — Din psihologia neamului. *Avram Sêrb*. — Din viața școlară. — Din experiență. — Informațiuni.

Revista literară.

Junimea literară. Anul VI. Nr. 9. Are următorul sumar: Poetul Bucuvei (Rotică—G. Rotariu învățător în Câmpulung) de *Victor Morariu* - Buletinul comisiunii monumentelor istorice de *George Tofan*. — Dr. Aurel Mureșan de *George Codreun*. — Cărți, Reviste, Ilustrațiile noastre. R.

Convorbiri critice. Nr. 7—8 Anul. III. Sumar: *Ion Dragoslav*. — Stafia (nuvelă) *N. Em. Feohuri*. — M. Sadovean, ca novelist și romancier. *Corneliu Moldovan*. — Venus și Gioconda *Elena Bacaloglu*. — Temnița de femei de Salvatore de Giacomo *M. Smolaky*. — Două credințe. *Mihail Lungian*. — Postelnicul Cumpăna (nuvelă). *M. Itiescu*. — Emil Gârlean (schiță critică). *Ion Grindină* — Intr'o sară de S.-Petru. *Alexandru Stamațian* — Azi s'a împlinit cuvântul (poezie) *N. Fișența* — Zorele (poezie) *E. Slătenean*. — Eros funebru, (poezie) G. D. — Ochii tăi. (poezie). *Popoviciu-Bănățeanu*. — Aseară (poezie). *Oreste* — Ruinele sufletului (poezie). *Florea Stoenescu*. — Din Propertiu. *E. Lovinescu* și *Mihail Dragomirescu*. — În jurul impresionismului în critică etc.